

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Nápomoc při rozhodování a její využití v praxi
u osob s mentálním postižením

Bakalářská práce

Autor: Zuzana Juráňová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph. D.

Hradec Králové

2018

Zadání bakalářské práce

Autor:	Zuzana Juráňová
Studium:	U1536
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název bakalářské práce:	Nápomoc při rozhodování a její využití v praxi u osob s mentálním postižením
Název bakalářské práce AJ:	Assistance in decision making and its Practical application by people with Mental disorders

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V teoretické části se budu zabývat uvedením do problematiky nápomoci při rozhodování, která je jedním z podpůrných opatření. Neboť se vybraným tématem chci zabývat ve vztahu k osobám s mentálním postižením, tak se v teoretické části budu věnovat rovněž této cílové skupině. Cílem bakalářské práce je: Jak vnímají klienti a pracovníci sociálních služeb nápomoc při rozhodování jako podpůrné opatření a její využití v praxi u osob s mentálním postižením? Výzkum bude prováděn kvalitativně prostřednictvím rozhovoru s klienty, pracovníky v sociálních službách, případně s dalšími jinými osobami vhodnými pro výzkum.

KRHUTOVÁ, Lenka. Autonomie v kontextu zdravotního postižení. Boskovice: Ostravská univerzita v Ostravě v nakl. Albert, 2013. ISBN 978-80-7326-232-7. SLOWÍK, Josef. Speciální pedagogika. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3. ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, 2011. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-889-0. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vešlejší práce:	doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	27.4.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

Podpis autora (Zuzana Juráňová)

Poděkování

Chtěla bych poděkovat doc. JUDr. Olze Sovové, Ph.D. za odborné vedení, věcné připomínky, ochotu a trpělivost. Dále bych ráda poděkovala všem, kteří se účastnili mého výzkumu. Poděkování patří i mé rodině, bez jejich pomoci a podpory bych nenapsala tuto práci.

Anotace v českém jazyce

JURÁŇOVÁ, Zuzana. *Nápomoc při rozhodování a její využití v praxi u osob s mentálním postižením*. Hradec Králové: Ústav sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, 2018, Bakalářská práce.

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou vnímání podpůrného opatření nápomoci při rozhodování osobami s mentálním postižením a pracovníky sociálních služeb s důrazem na současnou praxi.

Teoretická část bakalářské práce bude rozdělena do třech kapitol. V první kapitole se budu zabývat zakotvením v oboru sociální práce. V druhé kapitole se zaměřím na právní zakotvení podpůrného opatření nápomoci při rozhodování, a to z hmotného i procesního hlediska. V této kapitole se budu věnovat i podpůrci a podporující síti. Ve třetí kapitole se zaměřím na mentálním postižením, protože cílovou skupinou bakalářské práce jsou osoby s mentálním postižením.

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce je zjistit pohled obou smluvních stran na institut podpůrného opatření nápomoci při rozhodování, které vznikají po uzavření smlouvy o nápomoci. Využiji kvalitativní výzkum, konkrétně metodu polostrukturovaných rozhovorů.

Klíčová slova: podpůrné opatření nápomoc při rozhodování, mentální postižení, podpůrce, podporující síť, polostrukturovaný rozhovor.

Anotace v anglickém jazyce - Annotation in English

JURÁŇOVÁ, Zuzana. *Assistance in decision-making and its practical application by people with Mental disorders*. Hradec Králové: Social work Institute of Philosophical faculty of University Hradec Králové, 2018, Bachelor's thesis.

The bachelor thesis will deal with the issue of perception of support measure in decision-making by people with mental disorders and employees of social services with emphasis on current practice.

The theoretical part of the bachelor thesis will be divided into three chapters. In the first chapter I will deal with anchor in the field of social work. In the second chapter, I will focus on the legal foundation of the assistance in decision-making, both from the material and procedural point of view. In this chapter I will also take care of the supporters and supportors of the network. In the third chapter I will deal with mental disorders because the target group of the bachelor thesis is a person with a mental disability.

The main research goal of the bachelor thesis is to find out the view of both parties on the assistance in decision-making that arise after the conclusion of the assistance contract. I will use qualitative research, specifically the method of half structured interviews in particular.

Key words: assistance in decision-making, mental disability, supporter, network support, half structured interview.

Obsah

Úvod.....	3
Teoretická část.....	5
1. Pojem sociální práce.....	5
2. Právní zakotvení podpůrného opatření nápomoci při rozhodování.....	7
2.1. Rozbor § 45 nápomoci při rozhodování - účel.....	7
2.2. Rozbor §45 nápomoci při rozhodování - adresát.....	8
2.3. Rozbor §45 nápomoci při rozhodování - oblasti podpory.....	10
2.3.1. Přítomnost při právních jednáních.....	11
2.3.2. Zajištění potřebných údajů a sdělení.....	12
2.3.3. Nápomoc radami.....	13
2.4. Procesní zakotvení nápomoci při rozhodování.....	14
2.5. Podpůrce a podporující síť.....	17
3. Mentální postižení.....	22
3.1. Pojem mentální postižení.....	22
3.2. Stupně mentálního postižení.....	23
3.2.1. Lehké mentální postižení.....	24
3.2.2. Středně těžké mentální postižení.....	26
3.2.3. Těžké mentální postižení.....	27
3.2.4. Hluboké mentální postižení.....	27
Shrnutí teoretické části.....	28
Metodická část.....	30
4. Metodologické zakotvení výzkumných aktivit.....	30
4.1. Hlavní cíl a dílčí cíle.....	30
4.2. Kvalitativní výzkumná strategie a technika polostrukturovaného rozhovoru.....	33
4.3. Výběr souboru informantů.....	35
4.4. Průběh výzkumných aktivit.....	36
4.5. Rizika výzkumu.....	38
Výzkumná část.....	41
5. Interpretace zjištěných informací.....	41
5.1. DC 1: Zjistit, jak je vnímán institut podpůrného opatření nápomoc při rozhodování. 42	
Shrnutí dílčího cíle 1:.....	46
5.2. DC 2:Zjistit, jak se vybírají osoby, které poskytují rady a pomoc, jenž jsou podstatné pro rozhodování a využití od nich získaných informací.....	47

Shrnutí dílčího cílu 2:.....	50
5.3. DC 3:Zjistit, co umožnil institut nápomoci při rozhodování jednotlivým osobám, které ho využívají nebo poskytují.....	51
Shrnutí dílčího cílu 3:.....	52
Shrnutí výzkumné části	53
Závěr	56
Seznam použité literatury.....	60
Seznam tabulek.....	62
Seznam příloh	63
Příloha č. 1 - Smlouva o nápomoci organizace SKOK do života,o.p.s.	
Příloha č. 2 - Přepis rozhovoru s označením R4	
Příloha č. 3 - Přepis rozhovoru s označením R6	

Úvod

Je štěstím každého člověka být zdravý, nejen z fyzického, ale i psychického hlediska. Pokud nám bylo určeno, že máme zdravotní potíže, tak můžeme považovat za štěstí, když neomezují náš život a nevyčleňují nás ze společnosti. Bohužel když patříte do skupiny těch, kteří nejsou zdraví a jejich zdravotní handicap je vylučuje ze společnosti, tak co považovat za štěstí? Podle mého názoru je to právní ochrana a její realizace umožňující, aby tito lidé mohli být co nejvíce začleněni do společnosti a žít svůj život naplno, a tak jak si sami přejí.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je odpověď na otázku, jak vnímají klienti a pracovníci sociálních služeb nápomoc při rozhodování jako podpůrné opatření a její využití v praxi u osob s mentálním postižením v Královéhradeckém kraji.

Ve své práci se chci zabývat novým institutem nápomoci při rozhodování, který vyplnil mezeru v právním řádu. Ze zákonného znění vyplývá, že je určen pro osoby s duševní poruchou, což je velmi široké pojetí. Nyní nejvíce umožňuje uspokojivě řešit situaci při navrácení svéprávnosti osobám, které měli předtím opatrovníka. Tyto osoby, totiž často potřebují pouze radu, oporu a jiný pohled na věc, ovšem sami jsou schopny se rozhodnout a nemusí získané informace využít. Ve společnosti fungují zcela normálně, a z vlastního pozorování a zkušeností mohu říct, že se rozhodují lépe než tací, kteří nikdy pomoc nepotřebovali, protože si uvědomují své limity.

Nápomoc při rozhodování otevřela další možnosti uplatnění osobám studující a zabývající se sociální prací. Ve většině případů totiž není zapotřebí mít právní vzdělání, aby jste situace vyřešili. Dle mého to otevírá prostor pro vlastní inovace a uplatňování nápadů, neboť je to zcela nová a neprobádaná oblast.

Pro mě nápomoc při rozhodování kombinuje dvě základní věci, které mám ráda, právo a sociální práci. Umožňuje zachování základních lidských práv, zaplňuje mezeru v našem právním systému a je určena pro osoby s různými duševními poruchami. Zatím nejvíce právě pro lidi s mentálním postižením, kteří nepotřebují opatrovníka, neboť jsou sami schopni se rozhodovat. Spíš potřebují oporu a radu pro zdárné řešení jejich problémů a dilemat. Proč tedy uplatňovat direktivní způsob a omezovat jejich základní práva a svobody, když existuje jiná cesta? Sama již nyní pracuji s osobami s mentálním

postížením v zaměstnání, které má za cíl umožnit jim být samostatný, svéprávný a žít svůj život podle sebe, ne podle představ i požadavků jiných.

I když se jedná o bakalářskou práci, které nikdy nemohou být základními zdroji, tak doufám, že jedinec zajímavější se o danou problematiku si ji přečte a otevře se mu nový nebo jiný pohled. Tím, že je mé téma zcela nové, a prozatím se o něm veřejně nemluvilo, v odborných kruzích velmi málo, považuji za úspěch již to, že jsem danou otázku položila. Zároveň při svém výzkumu umožnila lidem, jichž se dané téma týká o problematice hovořit. Bylo velmi poučné mluvit s lidmi, kteří se nápomoci při rozhodování věnují, nebo daný institut využívají. Vnímat jejich radost, že se o problematiku někdo zajímá i vidět naději, že v budoucnu by mohli být vyslyšeni.

Pro svoji bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum prostřednictvím rozhovorů s vybranými lidmi, jichž se různými způsoby týká nápomoc při rozhodování. Jedná se především o osoby s mentálním postižením využívající institut nápomoci při rozhodování, a druhou skupinu tvoří podpůrce, osoby pracující v sociálních službách. I když při pokládání otázek osobám vykám, tak především u rozhovorů s osobami s mentálním postižením si vzájemně tykáme. Jednak protože je osobně znám díky své práci, za druhé, kvůli uvolnění atmosféry. Většina z nich má spojené vykání s nadřízenou pozicí nebo s oficiálním jednáním. Poté se uzavírají a není jim to celkově příjemné. Mým cílem bylo, aby se cítili komfortně a mohli mluvit otevřeně, protože poté mi řekli mnohem více.

Rozhodla jsem se svoji bakalářskou práci rozdělit na tři základní části teoretickou, metodickou a výzkumnou. V teoretické části se bude zabývat uvedením do problematiky nápomoci při rozhodování, jakožto jedné z možností podpůrných opatření. Mojí cílovou skupinou jsou osoby s mentálním postižením, proto přiblížím podstatné náležitosti dané skupiny. Tím, že je téma dosti nové a problematice nápomoci při rozhodování i jejího využití zatím nebylo věnováno přílišné pozornosti. Na základě toho jsem se rozhodla, že poskytnu dostatečný prostor metodické a výzkumné části. V metodické části se zaměřím na metodologické zakotvení mého výzkumu. Neboť při rozhovorech jsme získala dost zajímavých informací, slyšela mnoho názorů a problémů, které stojí za zveřejnění. Ve výzkumné části proto budu interpretovat zjištěné informace a podkapitoly budu korespondovat s dílčími cíly.

Teoretická část

1. Pojem sociální práce

Pojem sociální práce jakožto oboru není jednoduché vymezit, protože sociální práce má velmi široký záběr. Sociální práce totiž pracuje jak s jednotlivcem, skupinou, rodinou, ale i komunitou. Což je jeden z důvodů působící problém při vymezení. Podle mého názoru je důležité si uvědomit, že obor sociální práce s člověkem pracuje již před jeho narozením a může přestat až po jeho smrti, takže lidé pracující v oboru sociální práce provázejí jednotlivce po všechny jeho etapy života. Proto vytvořit nebo si zvolit definici, která pojme všechny možnosti, je vlastně nemožné. Pro svoji práci jsem si proto zvolila definice, s nimiž se ztotožňuji, a také jsou příhodné pro tuto bakalářskou práci.

"Jednou rovinou je obor sociální práce vymezen jako aplikovaná věda, která zkoumá komplexní souvislosti mezi intrapsychickými, interpersonálními, skupinovými a společenskými procesy a způsoby jejich ovlivnění legislativními, organizačními, komunikačními a vztahovými prostředky, s cílem zlepšit životní pohodu všech lidí." (Květenská dle Havrdové, 2009, str. 12)

Rovina, kdy sociální práci vidíme jako aplikovanou vědu, jenž může ovlivnit např. legislativní prostředky, je zásadní, protože cílem je zlepšení životní úrovně lidí. Ve své bakalářské práci se zabývám právě jedním z výsledků, kdy došlo ke zdárnému vyřešení problému, který sociální práce ve spolupráci s jinými obory zachytila, vysvětlila, došlo k navržení řešení, které bylo následně legislativní cestou schváleno a uvedeno v život.

"...profesionální aktivitu, která vytváří podmínky pro rozvoj a lepší využití zdrojů jednotlivce, skupin, komunit a společnosti využíváním prostředků analýzy a komunikace, profesionálním utvářením a usnadňování vzájemné interakce a realizací a změnou legislativních a společenských podmínek, s cílem ochránit a posílit zejména znevýhodněné a ohrožené skupiny a jednotlivce ve společnosti." (Květenská dle Havrdové, 2009, str. 12)

Rovina, kdy sociální práci vidíme jako prostředek pro ochranu a pomoc především ohrožených jednotlivců a skupin, je pro mě tím, čím by měla být sociální

práce. Hledat sociální problémy, snažit nalézat vhodné řešení těchto problémů, otevírat diskusi a vysvětlovat, co je ve společnosti za problémy, které by se měli vyřešit. Pro moji práci je řešení a napravování problémů důležité, protože vidím podpůrné opatření nápomoci při rozhodování, jako řešení nejen legislativní mezery, ale především jako možnost ochrany a podpory. Nyní je na osobách, jenž pracující v oboru sociální práce, aby tuto možnost uváděli do praxe, používali ji i osob, u nichž je potřeba, protože spadají do ohrožené skupiny. Je to možnost, jak zajistit, aby nedošlo mnohdy ke zbytečným problémům, které by se museli řešit. Poté dojde k naplnění jednoho ze zásadních cílů sociální práce, zlepšení životní úrovně jednotlivce, skupiny osob a posléze i společnosti.

2. Právní zakotvení podpůrného opatření nápomoci při rozhodování

"Právní zakotvení nápomoci při rozhodování reagovalo na problém předchozí právní úpravy řešící situace, kdy jedinec kvůli své duševní poruše není schopen právně jednat vůbec, nebo pouze velmi omezeně. Naopak osoby, které měly mírnější formy duševních chorob, byly úplně bez ochrany, přestože bylo jasné, že v některých situacích potřebují pomoc či asistenci jiného člověka."(Prudíková a Matiaško, 2013, str. 412) Při novelizaci občanského práva se tedy začala hledat cesta, která by mezeru v našem právním systému vyplnila.

"Navržená úprava podpory při rozhodování vychází z článku 12 odstavce 3 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením¹, umožňující přístup k asistenci, aby mohla být uplatněna jejich způsobilost k právním úkonům. Při tvorbě zákonného znění nápomoci při rozhodování bylo rozhodnuto, že se zvolí rovina, kdy to bude alternativní nástroj ochrany, stojící vedle náhradního rozhodování v podobě opatrovnictví."(Prudíková a Matiaško, 2013, str. 413) Koncept podporovaného nebo asistovaného rozhodování byl schůdnější cestou, neboť nebylo zapotřebí mít jiný druh opatrovnictví, který by nevyřešil mezeru v právním řádu, ale naopak by konkuroval institutu opatrovnictví.

§ 45 Nápomoc při rozhodování

"Potřebuje-li člověk nápomoc při rozhodování, protože mu v tom duševní porucha působí obtíže, třebaže nemusí být omezen ve svéprávnosti, může si s podpůrcem ujednat poskytování podpory; podpůrců může být i více." (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

2.1.Rozbor § 45 nápomoci při rozhodování - účel

"Podporované rozhodnutí je založeno na předpokladu, že každý člověk potřebuje a využívá podporu při rozhodování." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 413)

---

¹Čl. 12 odst. 3 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením: "Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou odpovídající opatření, aby umožnily osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění této právní způsobilosti potřebovat."

Ve skutečnosti každý z nás dennodenně dělá samostatné rozhodnutí, ale je tomu opravdu tak? Pokud se rozhodujeme, tak nás ovlivňují názory naší rodiny, partnera, přátel, společnosti..., tudíž ve skutečnosti činíme samostatné rozhodování s nějakým druhem podpory. Je nepodstatné, zda si to uvědomuje či ne, podstatné je si přiznat, že naše rozhodnutí jsou málokdy neovlivněna. U osob s duševní poruchou také platí, že jsou jejich rozhodnutí ovlivňována, můžeme hovořit o tzv. neformální podpoře. Neformální podpora ovšem není z mnoha důvodů dostačující a musí přijít na řadu formální podpora.

"Často je tedy podpora poskytovaná asistentem nebo poradcem jedinou intervencí, jenž osoba s duševní poruchou potřebuje. Formalizace má svoji podstatu z hlediska právního zajištění a zakotvení podpůrce. Za druhé je preferováno i osobami se zdravotním postižením, jejich blízkými, neboť sami cítí své limity, a tudíž potřebu rady a pomoci od osob, které si vybrali jako podpůrce." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 413)

"Při tvorbě zákonného znění se vycházelo z právních norem jiných států, především se hledal smysl a správný účel, aby byla nápomoc při rozhodování funkční, nekopírovala jiné podpůrná opatření či náhradu rozhodování. Zaprvé norma nesmí potlačovat právo člověka na sebeurčení a autonomii, presumpci způsobilosti a právo na rozhodování. Musí tedy být zajištěna rovnost před zákonem, bez diskriminace na základě zdravotního postižení osoby. Zadruhé musí být vždy prvotní vůle a zájmy člověka se zdravotním postižením. Zatřetí se vychází z předpokladu, že každý člověk bez rozdílu potřebuje asistenci při rozhodování." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 413-414)

Podpora je tedy poskytována na základě pochopení o vzájemné rovnosti při rozhodování, mezi podpůrcem a osobou se zdravotním postižením probíhá dialog i spolupráce, aby bylo dosaženo nejlepšího zájmu osoby bez prosazování vůle podpůrce.

2.2.Rozbor §45 nápomoci při rozhodování - adresát

Ze znění §45 jasně vyplývá, že adresátem je osoba s duševním postižením, tedy člověk s duševní poruchou. Duševní porucha je termín využívaný v právní oblasti, ne tedy v medicínské oblasti. Je nutno vymezit, podle čeho se řídit. Základem je mezinárodní klasifikace nemocí, která definuje poruchu jako *"klinicky rozpoznatelný soubor příznaků nebo chování, který je ve většině případů spojený s pocitem tísně*

a narušením funkcí." (Prudíková a Matiaško, 2013, str.414) Občanský zákoník používá termín duševní porucha, sám ovšem definice neposkytuje, což vede k tomu, že se používá výklad z Trestního zákoníku §123. "*Kdy duševní poruchou se rozumí a) duševní porucha vyplývající z duševní nemoci; dále b) hluboká porucha vědomí; c) mentální retardace; d) těžká asociální porucha osobnosti a e) jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.*" (Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník) K vysvětlení a správné aplikaci se rovněž používá důvodová zpráva, která vymezuje duševní poruchu podle medicínských názorů jako "*zřetelnou odchylku od stavu duševního zdraví a rovnováhy, kterým se rozumí stav úplně a sociální pohody, jako výslednice vnitřních (genetických) a vnějších (psychosociálních a environmentálních) faktorů.*" (Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.) "Z čehož vyplývá, že pojem duševní nemoc a duševní porucha nelze spojovat v jedno, neboť duševní nemoc má užší rozsah. Duševní nemoc neboli choroba může spustit duševní poruchu, ale tu také spouští např. návykové látky. Duševní porucha může být krátkodobá porucha psychických funkcí, porucha vědomí, slabomyslnost či jiná těžká duševní odchylka. Je podstatné, že má za následek ztrátu či zmenšení rozpoznávacích a ovládacích schopností." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 414-415)

"Dalším zásadním pojmem je používání termínu duševní postižení, kdy duševní postižení má být chápáno jako alternativa duševní poruchy. Pozitivem termínu je slovo postižení, jenž má nesporný odkaz přímo na chápání vlastního života osoby s postižením, s prostředím, kde žije, vnímání jeho limitů. Rovněž odvětví mimo zdravotnickou oblast chápe pojem postižení lépe a umí ho aplikovat i vysvětlovat. Negativem pojmu duševní postižení je široký rozsah, který znamená, že jeho aplikace v právním řádu se vztahuje na širokou škálu osob než u užších pojmů duševní porucha a nemoc. Dalším negativem je neoblíbené chápání termínů duševní postižení u pacientů s psychiatrickými problémy, které je podle nich zavádějící a odkazující na minulost při níž se obdobné termíny zneužívali." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 414-415)

Zvolení správné definice není snadné, problémů je mnoho, vycházejí z chápání jednotlivých termínů, z problematiky při překladech do cizích jazyků, dále při využívání terminologie jiných právních systémů, které jsou především v Evropě značně propojeny atd. Ovšem pro použití v našem občanské zákoníku bylo nutné přihlídnout k tomu, že lepší definice je spíše širší, která umožňuje použití tohoto předpisu pro co možná největší skupinu osob. Přesné vymezení adresátů by mohlo být diskriminující a přispělo by to k problémům, jež by řešil soudní systém. Navíc by se mělo hledět více

do budoucna, kdy díky neustálému vývoji a novým poznatkům z různých oborů souvisejícím s osobami s duševní poruchou, by zákonné znění bylo nedostačující či diskriminující.

2.3.Rozbor §45 nápomoci při rozhodování - oblasti podpory

Podpůrce je oficiální termín pro osobu či osoby, které si podporovaný vybere podle svého uvážení i potřeb. Základ vztahu mezi podpůrcem a podporovaným je v §45 Občanského zákoníku, ale bližší vztahy mezi podpůrcem a podporovaným se upravují především v dalších paragrafech. Důležitý je §46 odst. 1 Občanského zákoníku, který ustanovuje základní oblasti poskytované podpory přes smlouvu o nápomoci při rozhodování:

"(1) Smlouvou o nápomoci se podpůrce zavazuje podporovanému, že bude s jeho souhlasem přítomen při jeho právních jednáních, že mu zajistí potřebné údaje a sdělení a že mu bude nápomocen radami." (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

"Náš právní systém podporovaného rozhodování je založen na smluvním základě. Smlouva je podstatná pro určení formálního postavení podpůrce a zároveň svým zněním potvrzuje, že vznikla na základě vzájemné dohody obou stran. Osoba s duševní poruchou uplatňuje své právo se rozhodnout, že potřebuje nápomoc při rozhodování a zároveň si vybere nejvhodnějšího podpůrce. Je tedy zásadní, že nelze autoritativně rozhodnutím soudu podpůrce jmenovat, jako tomu bývá u institutů náhradního rozhodování. Z §46 odst. 1 OZ jasně vyplývá, že podporovaný jedná samostatně a je nakonec na jeho svobodné vůli, zda využije rad a pomoci podpůrce. Dále z uvedeného paragrafu vyplývá, že podpůrce funguje ve třech základních oblastech, které se blíže upravují v jednotlivých smlouvách nebo vyplývají ze vzniklých situací." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 418)

Podpůrce může svou nápomoc směřovat za prvé do oblasti jeho přítomnosti při právních jednání podporovaného. Za druhé mu zajišťuje potřebné údaje a sdělení, které potřebuje mít a znát podporovaný pro své rozhodnutí. Poslední oblastí je nápomoc radami, kdy podpůrce se snaží vhodně vysvětlit situaci a poradit mu tak, aby to bylo v co nejlepším zájmu podporovaného.

2.3.1. Přítomnost při právních jednáních

"Na základě smluvního oprávnění je podpůrce oprávněn být přítomen při právním jednání podporovaného. Jednotlivá právní jednání mohou být blíže specifikovány přímo ve smlouvě nebo mohou být chápány obecně, tudíž se smlouva bude vztahovat na všechna právní jednání. Samozřejmě vždy platí, že podporovaný se rozhoduje, zda využije služeb podpůrce při daném právním jednání a to i v případě, kdy je právní jednání konkretizováno ve smlouvě mezi nimi." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 412-418)

Zákonem je poskytnut pouze obecný rámec, jak by měla smlouva o nápomoci vypadat, proto je složitější správně uchopit sepsání takové smlouvy, aby pokrývala všechny oblasti, u kterých se dá očekávat, že osoby s duševní chorobou budou potřebovat pomoc. Problém se vyskytuje i v širokém pojetí duševní choroby. Neboť se má bakalářská práce týká osob s mentálním postižením, tak příklady ze smluv jsou směřovány k této skupině. Ovšem uvedené části smlouvy mohou být použity i u jiných skupin s duševní poruchou.

Příklad jakým chápe SKOK do života, o.p.s. přítomnost při právních jednání, především oblasti, u nichž předpokládá na základě zkušeností, že osoba s mentálním postižením bude potřebovat jejich přítomnost a pomoc.

Podpůrce se touto smlouvou o nápomoci zavazuje v souladu s ustanovením § 46 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, že bude se souhlasem podporovaného přítomen při jeho právních jednáních, poskytne mu potřebné údaje, sdělení a bude mu nápomocen radami. Tato podpora bude poskytována u právních jednání blíže určených v čl. II smlouvy.

(1) Podpůrce a podporovaný si sjednali nápomoc v těchto oblastech:

(a) při jednání podporovaného souvisejícím s hospodařením se jměním podporovaného, včetně placení účtů, hospodaření s příjmy a se zůstatkem a nakládání s účtem v bance, případně u jiného peněžního ústavu. Dále rovněž při uzavírání a ukončení smluv zavazujících podporovaného k trvalému nebo opakujícímu se plnění; při přijetí nebo poskytnutí zápůjčky, úvěru nebo jistoty;

při uzavírání či ukončení smlouvy o finanční službě. Nápomoc je rovněž sjednána při právním jednání podporovaného směřujícím k pořízení pro případ smrti.

(b) při jednání podporovaného souvisejícím s jeho cestováním, zejména uzavírání, změna či ukončení smlouvy o přepravě osob a věcí včetně dalších jednání vztahujících se k podmínkám přepravy ve vztahu k podporovanému, např. slevy a uzavírání, změna či ukončení smlouvy o zájezdu.

(c) při jednání podporovaného souvisejícím s jeho zaměstnáním, zejména uzavírání, změna či ukončení pracovního vztahu se zaměstnavatelem.

(d) při jednání podporovaného s úřady, včetně soudů a vyřizování úředních záležitostí podporovaného, včetně realizace práv vyplývajících z důchodového a nemocenského pojištění, na zajištění v hmotné nouzi, na státní sociální podporu a na příspěvek na péči, vyřizování osobních dokladů podporovaného a vyřizování záležitostí týkajících se trvalého pobytu podporovaného, případně dalších úředních záležitostí týkajících se podporovaného.

(e) při přebírání poštovních zásilek podporovaným, a to včetně zásilek určených do vlastních rukou podporovaného, a při jednání s provozovateli poštovních služeb.

(f) při jednání s poskytovateli zdravotních služeb a udělování souhlasu s poskytováním zdravotních služeb, nejedná-li se o případ, kdy je k poskytování zdravotních služeb třeba souhlasu soudu, nebo o případ, kdy lze zdravotní služby poskytnout i bez souhlasu. (Smlouva o nápomoci SKOKu do života, o.p.s., 2018, str. 1-2)

2.3.2. Zajištění potřebných údajů a sdělení

"Podpůrce musí pomoci při získání všech dostupných údajů a sdělení, které podporovaný potřebuje, aby se mohl relevantně rozhodnout. Ve skutečnosti se může jednat o velmi širokou škálu informací, které může podporovaný potřebovat, proto bližší specifikace může být problematická." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 418) Navíc se tato oblast povinnosti pro podpůrce neustále rozšiřuje a je nutné hledět do budoucna, kdy si nyní nemusíme ani uvědomovat, jakých informací a situací se může týkat.

Je na jednotlivém podpůrci a podporovaném, jak bude smlouva vypadat. Já pro příklad uvádím smlouvu o nápomoci, kterou poskytuje organizace SKOK do života, o.p.s.. SKOK do života se stal jedním z průkopníků uplatnění nápomoci

při rozhodování v praxi a dodnes se snaží osvětlit a rozšířit, co institut nápomoci při rozhodování umožňuje lidem s mentálním postižením.

V jejich smlouvách vypadá povinnost podpůrce v oblasti zajišťování potřebných údajů a sdělení takto:

(b) Podporovaného informovat o správnosti či nesprávnosti rozhodnutí. K tomuto zajistí podporovanému informace, podklady a sdělení potřebná pro rozhodnutí, které právní jednání je pro něj nejvýhodnější, a tyto mu vhodným způsobem vysvětlí, s přihlédnutím k jeho individuálním schopnostem a způsobu komunikace. (Smlouva o nápomoci SKOKu do života, o.p.s., 2018, str. 3)

2.3.3. Nápomoc radami

Na předchozí oblasti pomoci od podpůrce se přímo navazuje nápomoc radami, kdy při právním jednání je předpoklad, že podporovaný bude potřebovat vysvětlení a radu ohledně probíhajícího právního jednání. Nelze předpokládat, že předchozí příprava bude vždy dostatečná a neobjeví se skutečnosti, které se musí podporovanému osvětlit. Při zajišťování potřebných údajů a sdělení musíme očekávat, že osoba s duševní chorobou bude potřebovat jejich interpretaci, jak informace správně použít, jaké má možnosti při svém rozhodování...

Opět uvádím zpracování oblasti nápomoc radami, jak ji má sepsanou SKOK do života o.p.s.

(a) Podporovanému aktivně poskytovat rady a nápomoc při jednáních vymezených v čl. II smlouvy, zejména vyhledávat a nabízet nápomoc, či motivovat k určitému jednání.

(c) Informovat podporovaného o možných důsledcích rozhodnutí, včetně rozhodnutí např. v oblasti správné životosprávy, a právní jednání nedoporučit, pokud s ním nelze rozumně souhlasit a mohlo by mu způsobit újmu. (Smlouva o nápomoci SKOKu do života, o.p.s., 2018, str. 3-4)

Je patrné, že při uzavírání smlouvy o nápomoci při rozhodování se nedá přesně určit v jakých situacích bude podporovaný potřebovat pomoc a radu podpůrce, proto je vhodné, aby smlouva umožňovala podpůrci mít k dispozici celý rozsah nápomoci. Nikdy nelze vymežit smlouvu tak, aby počítala s nepředvídatelnými situacemi. Smlouva

poskytne rámec pomoci, kterou může nabídnout podpůrce, aby se pokud možno předešlo neinformovaným, ovlivněným a neuváženým rozhodnutím osoby s duševní chorobou.

Příklady, které uvádím ze smlouvy o nápomoci, poskytnuté organizací SKOK do života považuji za velmi vhodné. Neboť základní smlouva s níž jsou jednotlivé části použity byla sepsána na základě mnohaletých zkušeností při práci s osobami s mentálním postižením, na základě poznatků z diskuzí a s pomocí názorů a poznatků z oblasti práva. Uvedené skutečnosti organizace získala i díky projektu "Profesionální podpůrce", který probíhal v letech 2014-2016. SKOK do života, o.p.s. se v tomto projektu snažil rozšířit povědomí o novém institutu nápomoc při rozhodování, o fungování profesionálního podpůrce, o vztahu podpůrce a podporovaného... Projekt byl určen především pro rodiny s osobami s mentálním postižením, pro mentálně postižené, kteří by mohli institut využít. Organizace pořádala i besedu, kde se včetně jmenovaných mohl zúčastnit každý, kdo měl zájem, tedy odborná i laická veřejnost.

2.4. Procesní zakotvení nápomoci při rozhodování

Institut nápomoci při rozhodování je z procesní stránky ošetřen zákonem č. 292/2013 Sb., O zvláštních řízeních soudních. V zákonu je upravena nápomoc při rozhodování z hlediska typu soudního řízení, jak může být nápomoc při rozhodování schválena, tedy jak vzniká smluvní vztah podpůrce a podporovaného. Mimo jiné jakým způsobem dochází k zániku smluvního vztahu mezi podpůrcem a podporovaným.

Prvním zásadním paragrafem je §31, jenž určuje předmět řízení u zvláštní části zákonu, kde v hlavě první nalezneme řízení o některých otázkách týkajících se fyzických osob, kam spadá právě nápomoc při rozhodování.

§31 Předmět řízení

V řízení soud rozhoduje zejména o:

- a) splnění podmínky v předběžném prohlášení,*
- b) změně nebo zrušení předběžného prohlášení,*
- c) schválení smlouvy o nápomoci,*
- d) odvolání podpůrce,*
- e) schválení zastoupení členem domácnosti .(Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních)*

"Zákon o zvláštních řízeních soudních je normou, která se většinou týká tzv. nesporných řízení, upravující především vztahy pro budoucnost a mají plnit preventivní funkci. Pro nesporná řízení je typické to, že jdou zahájit na návrh i bez návrhu. Soud u většiny rozhodnutí týkajících se podpůrných opatření rozhoduje formou usnesení. Neboť zákon o zvláštních řízeních soudních je tzv. uzavřeným zákonem, podstatné je, aby každé řízení, které se má podle tohoto zákona vést, bylo výslovně upraveno v zákoně. Proto je podstatný §31, kde je založena pravomoc soudu o uvedených věcech jednat." (Jirsa a Prudíková, 2016, str. 110-111) Pro mou bakalářskou práci jsou podstatná písm. c) a d) §31 zákona č. 292/2013 Sb., protože zakládají pravomoc jednat o nápomoci při rozhodování.

Znění §46 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník uvádí způsob, jakým vzniká vztah mezi podpůrcem a podporovaným.

§ 46

(1) Smlouvou o nápomoci se podpůrce zavazuje podporovanému, že bude s jeho souhlasem přítomen při jeho právních jednáních, že mu zajistí potřebné údaje a sdělení a že mu bude nápomocen radami.

(2) Smlouva nabývá účinnosti dnem, kdy ji schválí soud. Není-li smlouva uzavřena v písemné formě, vyžaduje se, aby strany projevíly vůli uzavřít smlouvu před soudem. Soud smlouvu neschválí, odporují-li zájmy podpůrce zájmům podporovaného. (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

Vztah mezi podpůrcem a podporovaným vzniká na základě smlouvy, která se uzavírá především v písemné formě. Smlouva je schválena soudem, pokud soud nenalezne věci odporující uzavření smlouvy. Když není smlouva písemně sepsána, tak je možný její vznik před soudem při zvláštním řízení soudním. Zákon o zvláštním řízení soudním proto umožňuje řízení, ve kterém dojde k přednesení návrhu. Dojde-li soud k názoru, že zájmy podporované osoby nejsou v kolizi se zájmy podpůrce, tak nařídí jednání, při němž se uzavře vztah mezi podpůrcem a podporovaným.

Podle §31 zákona o zvláštních řízeních soudních může soud projednávat odvolání podpůrce, a to na základě §48 Občanského zákoníku. Soud může odvolat podpůrce pouze ze dvou důvodů, zaprvé pokud je to vůle jedné ze smluvních stran nebo obou smluvních stran, že chtějí ukončit spolupráci. "Soud zjišťuje skutečnosti

důležité pro rozhodnutí, a to i nad rámec tvrzení účastníků, a může provést i jiné důkazy, ... je více než logické, že pokud má soud bez pochyb zjištěno, že návrh pochází skutečně od podporovaného či od podpůrce a že jeho smyslem bylo ukončit vzájemnou spolupráci a smlouvu o podpoře, bylo by proti smyslu tohoto institutu, aby soud nutil strany dále v tomto smluvním vztahu setrvávat." (Jirsa a Prudíková, 2016, str. 113)

Za druhé, pokud dojde k podstatnému porušení povinností podpůrce. Když je zjištěno, že byly závažně porušeny povinnosti podpůrce, tak soud může o jeho odvolání rozhodnout i bez předchozího návrhu. V případě, že se o takovém jednání dozví například z podnětu rodiny, partnera, organizace..., která má blízký vztah s podporovanou osobou, a o těchto skutečnostech je obeznámen. "*...soud uplatní vyšetřovací zásadu tak, aby dostatečně přesně objasnil všechny okolnosti, ochrání podporovaného s respektem k smluvní volnosti, do které by nemělo být zasahováno nad nezbytnou míru." (Jirsa a Prudíková, 2016, str. 113)*

§ 48

Na návrh podporovaného nebo podpůrce soud podpůrce odvolá; soud ho odvolá i v případě, že podpůrce závažně poruší své povinnosti, a to i bez návrhu. (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

Důležitým paragrafem je i §32 zákona č. 292/2013 Sb., který dále rozvádí ustanovení §31 písm. c), téhož zákona.

§32 Zahájení řízení

(1) O schválení smlouvy o nápomoci lze rozhodnout jen na návrh podporovaného nebo podpůrce.

(2) K návrhu podle odstavce 1 musí být přiložena smlouva o nápomoci; není-li smlouva uzavřena v písemné formě, musí být její podstatný obsah zachycen v návrhu. (Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních)

Paragraf 31 zákona o zvláštních řízeních soudních zakládá pravomoc soudu schválit smlouvu o nápomoci při rozhodování, která je jako podpůrné opatření zanesena v §45-48 Občanského zákoníku. Zákon o zvláštních řízeních soudních je založen na stejné filozofii, podle které je sepsán i občanský zákoník. Oba zákoníky se snaží o upřednostnění podporovaného rozhodování namísto rozhodování náhradního. Soud má za povinnost projednat smlouvu o nápomoci, pokud nenalezne věci odporující

jejímu uzavření. Pak je povinen smlouvu o nápomoci schválit. *"Vzhledem k tomu, že při schvalování nápomoci se jedná o smlouvu, tj. dvoustranný akt, se kterým musí obě strany vyslovit souhlas, není možno, aby soud něco okrojil jedné ze stran či dokonce oběma tím, že bude sám iniciovat takové řízení, Jedná se o výraz autonomie vůle podporovaného, který dojde k závěru, že potřebuje podpůrce. Proto, aby byla smlouva dodržována všemi smluvními stranami, se musí strany zavázat dobrovolně o vlastní vůli."* (Jirsa a Prudíková, 2016, str. 116)

"Soud může tedy pouze schválit předloženou smlouvu o nápomoci, která je podána v návrhu. Návrh musí obsahovat základní náležitosti, které jsou zásadní pro definování nápomoci při rozhodování. Soud vymezení ve svém rozhodnutí obsah smlouvy shodně s projevem vůle obou stran. Ustanovení §32 požaduje alespoň vymezení podstatných bodů smlouvy, nikoliv smlouvy celé. Soud může posléze pomoci s dotvořením smlouvy do detailů. Více ovšem zasahovat nemůže." (Jirsa a Prudíková, 2016, str. 115-117) Jako příklad smlouvy, která splňuje požadavky pro schválení před soudem přikládám v příloze č. 1 Smlouvu o nápomoci, sestavenou a používanou organizací SKOK do života, o.p.s.

2.5.Podpůrce a podporující síť

Předchozí ustanovení vymezuje základní oblasti, kde vzniká podpora ze strany podpůrce vůči podporovanému. V §47 Občanského zákoníku se vymezují povinnosti podpůrce a možnosti, jež jsou osobě podpůrce poskytnuty pro řádné plnění smluvního vztahu mezi ním a podporovanou osobou.

§ 47

(1) Podpůrce nesmí ohrozit zájmy podporovaného nevhodným ovlivňováním, ani se na úkor podporovaného bezdůvodně obohatit.

(2) Podpůrce postupuje při plnění svých povinností v souladu s rozhodnutími podporovaného. Pokud podporovaný právně jedná v písemné formě, může podpůrce připojit svůj podpis s uvedením své funkce, popřípadě i s údajem o podpoře, kterou podporovanému poskytl; podpůrce má i právo namítat neplatnost právního jednání podporovaného. (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

Zákon vymezuje tři základní povinnosti podpůrce. "Zaprvé nesmí ohrozit zájmy podporovaného nevhodným ovlivňováním. Zájmy podporovaného mohou mít mnoho podob, primárně pokud se řídíme oblastmi, kde podpůrce podporovanému radí

a pomáhá, tak se jedná o zájmy majetkové. Zadruhé má podpůrce zákonem přímo zakázáno se bezdůvodně obohacovat na úkor podporovaného, protože má možnost osobu s duševní chorobou přímo ovlivňovat a působit na vůli. Účelem ustanovení je nejvyšší možná ochrana, aby se zabránilo ohrožování jeho zájmů. Bezdůvodné obohacení a ohrožení zájmů podporované osoby je v úzké souvislosti." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 421-422)

"Je kladen důraz na plnění podpůrcových povinností, kdy musí postupovat v souladu s rozhodnutími podporovaného. Podpůrce nemá právo rozhodnout se za podporovanou osobu, i v případě, že dochází ke kolizi jejich názorů." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 421-422) Pokud podpůrce nesouhlasí s rozhodnutími podporovaného, tak může pouze vysvětlit proč, ale pro osobu podporovaného platí, že on má konečné rozhodnutí a rady svého podpůrce nemusí vyslechnout. Podpůrce se musí s danou situací smířit a je jeho povinností konat podle vůle podporovaného. Jestliže je rozhodnutí podporovaného v rozporu s jeho nejlepšími zájmy, tak má podpůrce možnost namítnout neplatnost právního jednání, kdy nalezne oporu v §47 odst. 2. Občanského zákoníku.

"Námítka neplatnosti právního jednání podporovaného má za účel chránit podporovaného, buď pokud jedná sám bez rady a pomoci zvoleného podpůrce nebo pokud dojde ke kolizi názorů mezi podpůrcem a podporovaným." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 422-423) Podpůrce musí respektovat názor a rozhodnutí podporovaného, na základě něhož dojde k právnímu jednání, pokud dojde ohrožení zájmu osoby s duševní chorobou je institut namítání neplatností vhodným nástrojem k řešení situace. Je nutné si uvědomit, že osoby s duševní chorobou jsou často terčem a je zneužita jejich nezkušenost, rozumová slabost, rozrušení, tíseň nebo lehkomyšlnost při právním jednání.

Osoba podpůrce je velmi důležitá v systému podpory osoby s duševní chorobou. Jak už bylo výše uvedeno můžeme podporu rozdělit na formální a neformální. Představitel formální podpory je podpůrce a neformální podporu reprezentuje celý zástup osob, jenž je v blízkosti podporované osoby, jedná se o rodinu, přátele, partnera... *"Všichni podpůrci, ať už formální nebo neformální, jsou členy tzv. podporující sítě, která v praxi pomáhá realizovat osobnost podporovaného"*. (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 420)

"Podporující síť mají určité znaky, jedná se především o menší skupinu osob, jenž je v blízkosti podporované osoby a mají k ní osobní vztah. Základem je, že musí

osobu podporovaného znát a mít vzájemně vybudovanou důvěru. Podporující síť se podílí na rozhodování o běžných věcech, to náleží především osobám, které můžeme označit jako neformální část podporující sítě. Formální část se podílí především při rozhodování o věcech, které mají či mohou mít zásadní dopad na osobu s duševní chorobou. Je nutné podotknout, že podporující síť a ani její členové by neměli nést odpovědnost za špatný nebo neočekávaný následek rozhodnutí podporovaného, pokud je splněna podmínka o poskytnutí přiměřené podpory podporované osobě." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 420)

"Podporující síť představují formu sociální opory, která pozitivně ovlivňuje pocit osobní pohody." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 420) "Osoby s duševní chorobou, a především osoby s mentálním postižením jsou velmi zdatní ve vytváření a využívání neformální sítě. Vytváří si okruhy osob, které jim pomáhají v různých oblastech života, od osob se stejným či obdobným postižením až po osoby bez postižení." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 420-421) Osoby s postižením většinou vytvářejí blízký kruh přátel a vedle rodiny se podílejí při běžném rozhodování. Dále jsou to pracovníci v sociální službě, sociální pracovníci či jiní lidé s nimiž se stýkají např. při svých pracovních záležitostech a vybírají si je pro důležitá a závažnější rozhodnutí. Neboť předpokládají, že v daných oblastech budou zkušenější či se v nich přímo pohybují. Dalším důležitým okruhem osob jsou lidé z různých organizací, spolků a církví, kteří jim pomáhají při kvalitním vyplňování volného času. Často se k nim obrací s prosbou o radu a pomoc. Ve většině případů sbírají různé rady z různých okruhů neformální sítě, a až poté vytvářejí své rozhodnutí. Díky různorodosti těchto vazeb v rámci podporující sítě, jsou jednotlivci s duševní chorobou schopni vytvořit kvalitní rozhodnutí, což je vlastně druh sociální opory. Podle Vladimíra Kebzy je sociální opora: *"Prostřednictvím sociálních vazeb k druhým osobám, skupinám a širší společnosti je jedinci přípustná sociální opora, tj. jakýsi sociální fond, ze kterého lze čerpat v případě potřeby systém sociálních vztahů, jejichž prostřednictvím se člověku dostává pomoci při snaze dostát nárokům a dosáhnout cílů."* (Kebza, 2005, str. 151)

Nově do podporující sítě s formální postavení spadá i podpůrce. Právní úprava České republiky blíže nespecifikuje, kdo může a kdo nemůže být podpůrcem. Základem pro vytvoření smluvního vztahu podpůrce a podporovaný je vzájemná důvěra. Obecně se dá říci, že podpůrcem by měla být osoba schopna splnit očekávání podporovaného

ohledně poskytnutí pomoci a rady, kdy bude vždy na přední místě nejlepší zájem podporovaného.²

Při psaní své práce jsem nenašla žádného podpůrce, který by nebyl fyzickou osobou, osobně si myslím, že i když to není zákonem zakázáno, tak právnická osoba jako podpůrce fungovat bude, pokud bude jasné její postavení. Proto si myslím, že osoba podpůrce, byť to zákonem není stanoveno by měla mít určité vlastnosti a dovednosti, aby mohl fungovat vztah podpůrce a podporovaný uzavřený ve smlouvě, jenž je schválená soudem. Podle mého jsou to předpoklady, které se přisuzují osobám v pomáhajících profesích.

"Potřebné předpoklady a dovednosti vymezuje Matoušek jako zdatnost a inteligenci, přitažlivost, důvěryhodnost a komunikační dovednosti. Rozhodnutí jedince, že bude pomáhat druhým je chvályhodné, ale musí si uvědomit, že pomáhající profese je značně těžká a vysilující práce, která klade velké nároky na fyzickou a psychickou zdatnost. Inteligence je zásadním předpokladem pro kvalitní provádění pracovních úkolů, neboť je nutné neustále zvětšovat své znalosti, seznamovat se s novými teoriemi, technikami a celkovým vývojem v oboru. Přitažlivost je termín, který je částečně zavádějící, ale přitažlivost nelze chápat pouze z fyzického hlediska. Přitažlivost je i o tom, zda se klient bude schopen názorově přiblížit a přiklonit k pracovníkovi, zda dojde k citovému a myšlenkovému příklonu. Přitažlivost může vzniknout na základě řady faktorů jako věk, prožití obdobných či stejných situací, odbornost..." (Matoušek, 2008, str. 51-52)

Důvěryhodnost je dalším zásadním předpokladem, už jsem se o ní zmiňovala dříve. Je to jen potvrzení, že jakékoliv pracovní vztahy bez vzájemné důvěry jsou značně ochuzené, a pravděpodobně nebudou nikdy tak plodné jako ty, jenž se zakládají na důvěře. Matoušek vykládá důvěryhodnost na základě definice Stronga: "*...uvádí, že důvěryhodnost se skládá z toho, jak klient vnímá pracovníkův smysl pro čestnost, jeho sociální roli, srdečnost a otevřenost i nízkou motivaci pro osobní prospěch.*" (Matoušek dle Stronga, 2008, str. 52) Důvěryhodnost se skládá z několika složek jako je diskrétnost, spolehlivost, porozumění a využívání moci, kdy ji chápeme ve prospěch řešení klientovy situace.

---

²"Podpůrcem může být i právnická osoba. S ohledem na ochranu zájmů podporovaného se nabízí právnické osoby, jejichž hlavní činnost spočívá v péči o osoby se zdravotním postižením..."(Prudíková a Matiaško, 2013, str. 421)

"Poslední uváděnou dovedností jsou komunikační dovednosti, které jsou pro pracovníka v pomáhajících profesích nezbytné. Komunikační dovednosti sami o sobě nepřinášejí řešení situace, ale jsou prostředkem k navázání kontaktu a vztahu s jedincem. Matoušek cituje Egana, který vidí čtyři základní komunikační dovednosti, a to fyzickou přítomnost, empatii, naslouchání a analýzu klientových prožitků. Fyzická přítomnost zajišťuje kontakt s klientem, což pomáhá klientovi, když osobně vidí, slyší a mluví."(Matoušek dle Egana, 2008, str. 52) V dnešní době, kdy díky prostředkům různorodé elektronické komunikace ztrácíme fyzický kontakt i v běžném životě, je nutné si uvědomit, že se znehodnocuje a omezuje práce s našimi klienty, pokud zásadně omezíme fyzický kontakt. Nejen, že to může mít dopad na fyzický a psychický stav klienta, ale navíc to ovlivňuje důvěryhodnost pracovníka.

"Naslouchání je schopnost přijímat a porozumět signálům, které klient vysílá. Správné naslouchání je umění, které se musí neustále zdokonalovat, protože přijímat, interpretovat a pochopit verbální i neverbální chování osoby, o čem mluví a jak o tom mluví, je skutečně těžké. Správné naslouchání je navíc nutné pro analýzu klientových prožitků, protože jinak není možné se k němu přiblížit a pochopit, jak se klient cítí, co představuje jeho chování a jaké emoce ho ovlivňují. Pokud jsme schopni osobě naslouchat, chápat její pocity, vnímat její chování, tak se dostáváme k empatii. Kdy se snažíme vcítit do klienta, pochopit jeho pohled na věc, vidět problémy jeho očima, a tak správně reagovat na jeho chování, pochopit ho." (Matoušek, 2008, str. 52-53)

3. Mentální postižení

Cílovou skupinou pro můj výzkum jsou osoby s mentálním postižením. Často se v literatuře objevuje i termín mentální retardace, vymezení postavení pojmů mentální postižení a retardace je do dnešní doby nejasné. Existují dva pohledy na danou věc, první pohled považuje mentální postižení jako nadřazený pojem k mentální retardaci. Druhý pohled, k němuž se přikláním i já, chápe pojmy mentální postižení a retardace jako synonyma nebo jako pojmy významově si blízké. Pro svoji práci chápu tyto pojmy právě jako synonyma, a budu s nimi i nadále takto pracovat.

3.1. Pojem mentální postižení

Je podstatné si osvětlit, co pojem mentální postižení znamená. Definic určujících a stanovujících, co je mentální postižení, je mnoho. Já jsem si zvolila takové definice, které považuji za vhodné a zároveň podle mého zachycují nejvíce realitu. Přesto stále představují nějaký rámeček, do něhož se snažíme jednotlivé lidi zařadit, ve skutečnosti je přiřazení jednotlivců do nějaké kategorie přinejmenším problematické, ale spíše nemožné. Nic není černobílé a bohužel v mnoha případech je mentální postižení doprovázeno dalšími zdravotními komplikacemi, které více či méně ovlivňují jejich zařazení do jednotlivých kategorií. Co je tedy mentální postižení?

"Mentální retardace lze vymezit jako vývojovou poruchu rozumových schopností demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i časně postnatální etiologií, která oslabuje adaptační schopnosti jedince." (Valenta a Michalík, 2012, str. 31). Tuto definici jsem si zvolila, protože podle mého je značně obecná a spadá pod ní široký okruh osob, které si do kategorie osob s mentálním postižením přiřazují. Druhým důvodem je i to, že při vysvětlování a popisování nápomoci při rozhodování jsem se ztotožnila s názorem, že má být platný pro co nejširší okruh jedinců. Valenta dle mého požadavek obecnosti splňuje a uvedená definice vhodně zachycuje adresáty podpůrného opatření nápomoci při rozhodování.

"Z medicínského hlediska se jedná o duševní poruchu, která je charakterizovaná sníženou inteligencí. Vliv snížené inteligence se pak může projevat v sociálních schopnostech v používání i porozumění řeči a v kognitivní funkcích." (Slowík, 2007, str. 109) Definice popisující mentální postižení z medicínského hlediska, vhodně

vystihuje směřování mé bakalářské práce, protože na základě vnějších projevů většina společnosti posuzuje osobu. Při kontaktu s lidmi s mentálním postižením si primárně všímáme právě jejich řečových projevů, jejich odlišností v sociálních schopnostech a na základě nich si vytváříme hodnocení. Z vlastní zkušenosti musím říci, že hodnocení na základě prvotních zkušeností je většinou negativní. Lidé se obecně vyhýbají jedincům, kteří nesplňují jejich pohled na normalitu a škatulkují si je do přihrádek, které se vymykají skutečnosti. Většinová společnost osoby s mentálním postižením značně podceňuje, a neustále je vnímá jako děti, což je v přímém rozporu s realitou.

3.2. Stupně mentálního postižení

"Stupně mentálního postižení se řídí mezinárodní statistickou klasifikací nemocí, kterou vydala Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1992, v současné době se již jedná o 10. revizi. V dokumentu se stupně mentálního postižení dělí na čtyři základní, na lehkou mentální retardaci, středně těžkou mentální retardaci, těžkou mentální retardaci a hlubokou mentální retardaci. Tento dokument rozlišuje osoby s mentálním postižením na základě velikosti inteligenčního kvocientu (IQ), což je nejrozšířenější pojetí. Lehká mentální retardace se pohybuje v rozmezí 50 až 69 bodů IQ, středně těžká mentální retardace je v rozmezí 35 až 49 bodů IQ, těžká mentální retardace je 20 až 34 bodů IQ a hluboká mentální retardace je 0 až 19." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 26-27) Vedle tohoto základního rozlišení Světová zdravotnická organizace uvádí ještě možnosti jiných mentálních retardací a nespécifikovaných mentálních retardací. Jiné a nespécifické mentální retardace poskytují možnost, kam přiřadit osoby, které se z různých důvodů nedají zařadit do čtyřech základních kategorií. Většinou k tomu dochází, protože jedinci nejsou schopni zvládnout ani základní diagnostiku, díky níž jsou získány výsledky, které pomáhají určit, do které kategorie zkoumaná osoba spadá.

Je důležité si uvědomit, že lidé s mentálním postižením tvoří nejpočetnější skupinu mezi osobami s postižením. "Navíc v posledních letech počet osob s diagnózou mentálního postižení stoupá, což je dáno nejen lepším podchycením a přesnější evidencí jedinců s mentálním postižením. Ovšem také vývojem v oblasti pediatrické péče o novorozence, což umožňuje vyšší počet přežití u novorozenců a kojenců, kteří by v předchozí letech umírali, protože jim medicína nebyla schopna poskytnout takovou úroveň péče jako nyní. ." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 27) Pipeková s Vítkovou

zmiňují definici Švarcové: *"mentální postižení nebo mentální retardace je trvalé snížení rozumových schopností, které vzniklo v důsledku poškození mozku nebo nedostatečné funkce centrální nervové soustavy. Mentální postižení není nemoc, je to trvalý stav, způsobený neodstranitelnou nedostatečností nebo poškozením mozku."* (Pipeková a Vítková dle Švarcové, 2014, str. 27)

I když si zvolíme jakýkoliv pohled či definici na osoby s mentální postižením, tak ve výsledku vždy dojdeme ke dvěma základním poznatkům, mentální postižení je vrozené a trvalé. Mentální postižení tedy není nemoc, kterou by jsme vyléčili a rozhodně to není důvod proto, aby lidé s diagnózou mentálního postižení byli zavřeni v ústavech a lékařských zařízeních, jako by byli nemocní, jenž čekají pouze na nalezení správné léčby. Protože mentální postižení je trvalé. Zároveň to neznámá, že nelze dosáhnout změn. Systematickou pomocí v různých etapách života jedince a využíváním jeho silných stránek můžeme dosáhnout, samozřejmě podle stupně jeho mentální postižení, k výraznému zlepšení jeho schopností a dovedností. Což následně může vést až k jeho samostatnosti pouze s určitou podporou a pomocí, či k jeho úplné samostatnosti.

"Při diagnostikování mentálního postižení se sledují tři základní kritéria. Zaprvé úroveň rozumových schopností, tedy inteligenční kvocient a vývojový kvocient. Zadruhé přizpůsobení se nárokům běžného života, což v předškolním věku jsou především komunikace, senzomotorické a sebeobslužné dovednosti. Následně ve školním věku jakým způsobem selhávají školní dovednosti a kde jsou limity, v dospělosti poté, jak jsou osoby omezeni ve schopnostech nutných k samostatnému životu. Zatřetí jak lze pracovat s jejich vrozenou poruchou tak, aby jednotlivce co nejméně ovlivňovala." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 23-29)

V následujících řádcích se budu věnovat popisu jednotlivých stupňů mentálního postižení.

3.2.1. Lehké mentální postižení

"V období předškolního věku bývají jedinci s lehkým mentálním postižením téměř nerozeznatelní od normálních dětí, první problémy se objevují většinou až s nástupem na základní školu. Jsou schopni se učit, tudíž jsou vzdělavatelní, problémy mají především v teoretické práci, neboť jejich učení je dáno spíše mechanicky,

především na praktické úrovni. Bez větších problémů zvládají běžné návyky a dovednosti. Většina osob s lehkým mentálním postižením má problémy se čtením a psaním, tedy jsou diagnostikováni jako dyslektici, dysgrafici a dysortografici.³ Tyto obtíže lze výrazně snížit pomocí výchovy a vzdělání zaměřenou na rozvíjení silných dovedností a kompenzování nedostatků. Většina jedinců s lehkým mentálním postižením je nezávislá v sebeobsluze, tudíž oblékání, pití a jedení jídla, toaletních a hygienických návyků... jsou bezproblémový." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-29 a Švarcová, 2012, 42-43)

"K osvojení mluvy dochází opožděně, ale jsou schopni dosáhnout schopností využívání řeči při každodenním životě, nemají problémy s udržením a sledováním konverzace. Pokud jsou k tomu vedeni nemají ani větší problémy při komunikaci s lékaři, úřady..., tedy zvládají smysluplné konverzace v oblastech mimo každodenní život." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-29 a Švarcová, 2012, 42-43)

"Osoby s lehkým mentálním postižením mají problémy s emocionalitou a sociální vyzrálostí, a proto potřebují oporu v sociálně a ekonomicky náročnějších situacích. Jsou totiž sugestibilní a méně kritičtí, často jsou naivní, a proto jsou zneužitelní ke špatnému rozhodnutí nebo k jednání." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-29a Švarcová, 2012, 42-43)

"V sociokulturním prostředí, kde je kladen menší důraz na teoretické znalosti, a naopak jsou vyzdvihovány praktické dovednosti, nemusí lehké mentální postižení působit problém. Mohou kvalitně a plnohodnotně vykonávat práci na různých pozicích. Nemají problém získat pracovní návyky a udržet si, rovněž reagovat na změny i učit se novým dovednostem. Mohou mít problémy při dodržování nastavených norem a zvyklostí, a to nejen v práci, ale i ve společnosti. Jsou schopni žít naplno samostatně, nebo v malých skupinkách s určitou podporou a dohledem."(Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-29 a Švarcová, 2012, 42-43) Bez větších problémů chápou a vedou si svoji domácnost, vyplňují volný čas, vytváří si plány do budoucna, plní si svoje sny.

---

³ Dyslexie - specifická porucha čtení, dysgrafie - specifická porucha psaní, dysortografie - specifická porucha pravopisu (Kraus, 2005)

3.2.2. Středně těžké mentální postižení

"Jedinci se středně těžkým mentálním postižením se dovedou učit pouze mechanicky, a hlavně na praktické úrovni. Jejich schopnost abstrakce je minimální, limituje je omezená slovní zásoba, vyskytují se agramatismy⁴ a nesprávná artikulace. Chápání a správné využívání řeči se rozvíjí pomalu a jejich konečné schopnosti se značně omezují, zvládají komunikaci především na základní úrovni, tedy v prostých větech. Jsou i případy, jimž komunikace pomocí řeči působí značné problémy a nahrazují ji komunikací pomocí gestikulace, nebo jinými způsoby, které musí danému jedinci vyhovovat." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-30 a Švarcová, 2012, 43-44)

"Díky soustavnému učení zvládají jednoduché dovednosti a běžné návyky, které se ovšem musí pravidelně opakovat, aby byli zachovány. Obecně mají opožděné schopnosti postarat se sám o sebe, o své potřeby a být obratný v základních úkonech nutných k sebeobsluze. Někteří jedinci se středně těžkým mentálním postižením přesto potřebují celoživotní dohled i u běžných dovedností týkajících se sebeobsluhy." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-30 a Švarcová, 2012, 43-44)

"Získání základních školních dovedností je problematické, pro mnohé je náročné osvojit si i základy čtení, psaní a počítání. Potřebují speciální vzdělávací programy zaměřené na podporu jejich silnějších stránek, přes které se mohou naučit i další věci nutné k získání základních dovedností. Pokud jsou schopni dosáhnout nějaké úrovně vzdělání, tak je nutné dovednosti neustále opakovat, aby se neztráceli. Na základě získaných dovedností a schopností je možné je zaměstnávat na jednoduchou nekvalifikovanou práci pod dohledem v chráněných dílnách a na chráněných pracovištích. Je nutné brát v ohled jejich neschopnost být v práci stálý a vytrvalý, a opakovaně je motivovat k pracovním úkonům." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-30 a Švarcová, 2012, 43-44)

"Osoby se středně těžkým mentálním postižením mají značně nestálou náladu, často se u nich střídají protichůdné emoce a pocity. V různých situacích dochází ke zkratkovitému a impulzivnímu jednání. Což jim značně zhoršuje možnosti vést plně samostatný život. Obvykle nemají problémy s mobilitou a jsou fyzicky aktivní. Většina

---

⁴Agramatismus - porucha mluvnické stránky řeči, neschopnost gramaticky správně spojovat slova a věty. (Kraus, 2005)

z nich projevuje velké schopnosti v navazování kontaktů, snahu o komunikaci na různých úrovních se známými i neznámými osobami. Rádi se podílejí na různých společenských a kulturních aktivitách a celkově jejich potřeba sociálních interakcí je značná." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-30 a Švarcová, 2012, 43-44) Proto se stávají často terčí osob, které využívají a zneužívají jejich limity, naivitu, lehkomyšlnost...

3.2.3. Těžké mentální postižení

"V mnohém se podobá charakteristice u osob se středně těžkým mentálním postižením, pokud se jedná o klinický obraz, přítomnost organické etiologie a s tím souvisejících stavů. Oproti jedincům se středně těžkým mentálním postižením je výrazně snižená úroveň základních schopností a dovedností. U většiny jedinců je zásadně porušena schopnost jemné motoriky, trpí přidruženými defekty, které prokazují přítomnost poškození nebo chybného vývoje centrálního nervového systému. Porucha psychomotorického vývoje se projevuje už v předškolním věku, stejně tak značná chudost řeči a nedostatečná verbální i neverbální komunikace." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-30 a Švarcová, 2012, 43-44)

"Schopnost učení je minimální, při soustavné výuce je možné naučit jedince částečně mluvit a dodržovat základní hygienické návyky a udržování čistoty. Přesto nejsou sami schopni sebeobsluhy, a bez neustálého dohledu a pomoci zapomínají a ztrácí i naučené dovednosti při udržení hygienických návyků. Většina jedinců s těžkým mentálním postižením trpí i různými tělesnými handicapy, vyžadující specializovanou ošetrovatelskou péči. Fyzická omezení samozřejmě ztěžují možnost naučit se a zvládat i základní dovednosti, a vytvářejí překážky pro rozvíjení silnějších stránek jedinců. Osoby s těžkým mentální postižením se často dělí na jedince s neklidem a agresivitou a na jedince netečné, trpícím nezájmem." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-30 a Švarcová, 2012, 43-44) Obecně mají problém chápat a zvládat své pocity a emoce. Projevování pocitů a emocí je pro tyto osoby těžké, velmi rychle se u nich mohou střídát různorodé nálady.

3.2.4. Hluboké mentální postižení

"Osoby s hlubokým mentálním postižením jsou těžce omezeni ve svých schopnostech porozumět a vyhovět i základním požadavkům a instrukcím. Ve většině případů jsou imobilní nebo značně omezeni ve svém pohybu. Kombinace fyzických

omezení a mentálního postižení často doprovází další zdravotní komplikace, které vyplývají z nemožnosti verbální komunikace pomocí řeči a pouze minimální komunikace neverbální. Mají nepatrnou nebo žádnou schopnost pečovat o své základní potřeby i projevování jakýmkoliv způsobem, aby upozornili, že potřebují pomoc s naplněním základních potřeb je mizivé. Většina z jedinců s hlubokým mentálním postižením není schopna identifikovat některé své potřeby, často jsou inkontinentní, nejsou schopni si uvědomit, že by se měli napít či najíst... Proto potřebují a vyžadují neustálou pomoc a dohled." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-31 a Švarcová, 2012, 43-44)

"Ve většině případů reagují na hmatové, sluchové a čichové podněty, reakce na zrakové podněty bývá značně omezená. Komunikaci většinou provádí formou různých skřeků, zvuků, velmi jednoduchých neverbálních podnětů. V případě radosti se usmějí, vypadají klidně, pokud se jim něco nelíbí, cítí bolest, tak se projevují pláčem, ztuhlostí, různými pohyby. Běžné jsou těžké neurologické nebo jiné tělesné nedostatky postihující hybnost, vnímání základních vjemů, poškození zraku, sluchu..., dále jsou časté kombinace s epilepsií, různými záchvatovými stavy, atypickým autismem..."(Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-31 a Švarcová, 2012, 43-44)

Shrnutí teoretické části

Institut nápomoci při rozhodování, podle mého názoru, skutečně zaplňuje mezeru v naší právní úpravě. Považuji za velmi vhodné, že při sepsání jeho konečného znění se přihlíželo ke zkušenostem z jiných zemí, kde nápomoc při rozhodování již funguje. Na základě poznatků a zkušeností z jiných právních řádů byla použita varianta, kdy nápomoc při rozhodování nekonkuruje institutu opatrovnictví, což je podle mého mínění správně. Náš právní řád potřeboval najít možnost pomoci osobám s duševní chorobou, které nemusí být zbaveny svéprávnosti nebo se jim svéprávnost soudně navrátila, ale přesto jsou zranitelní a jistou míru pomoci a rady nadále potřebují. Právní zakotvení nápomoci při rozhodování je obecného rázu a vyzdvihuje podstatné, protože to umožní aplikaci institutu nápomoci při rozhodování pro co největší okruh osob s duševní poruchou. Navíc to poskytuje možnost uplatnit inovativní postoje a poskytovat nápomoc při rozhodování podle možností a schopností jednotlivých podpůrců. Kdyby bylo striktně vymezeno, jak má vypadat nápomoc při rozhodování, kdo ji může poskytovat, co musí obsahovat jednotlivé smlouvy..., tak by došlo

k omezení až vyloučení některých adeptů, kteří by chtěli poskytovat institut nápomoci při rozhodování v praxi.

Z popisu jednotlivých kategorií je patrné, že vhodnými adepty pro využití podpůrného opatření nápomoci při rozhodování jsou osoby s lehkým mentálním postižením. Při přípravě výzkumu se mi to pouze potvrdilo. Většina osob s nimiž je sepsána smlouva o nápomoci trpí lehkým mentální postižením. Někteří mají ještě obtíže psychologického rázu. U osob s mentálním postižením je časté, že trpí různými problémy a jsou v péči psychologů či psychiatrů.

U osob, které mají diagnostikováno lehké mentální postižení, není nutná nějaká specifická komunikace. Je to patrné i z výše uvedené charakteristiky lehkého mentálního postižení. Pro můj výzkum bylo zásadní, aby se při rozhovorech cítili komfortně. Proto jsem vždy volbu prostředí nechala na nich samotných. Chtěla jsem navodit příjemnou atmosféru, aby byli při rozhovoru maximálně otevření. Rozhovory jsem si vždy nahrávala a poznámky jsem si nedělala. Většina z nich potřebovala udržovat oční kontakt. Očním kontaktem a jinými neverbálními i verbálním projevem chtěli ujištění, že mluví správně, že odpovídají na položené otázky a drží se tématu. Až na výjimky jsem pravidelně opakovala, že nemohou udělat chybu, říct něco špatného... Zkrátka jsem vnímala jejich obavy, že udělají něco nesprávně a zároveň jsem vnímala potřebu pochvaly a ujištění. Mými výsledky z rozhovorů, nejen s osobami s lehkým mentálním postižením, kteří jsou v pozici podporovaných, ale i s podpůrcem a dalšími vhodnými adepty, se budu zabývat v metodické a výzkumné části.

Metodická část

4. Metodologické zakotvení výzkumných aktivit

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na cílovou skupinu osob s lehkým mentálním postižením, které jsou vhodnými kandidáty pro nápomoc při rozhodování. Mojí prioritou je zjistit, jak funguje institut nápomoci při rozhodování, a to nejen u osob s lehkým mentálním postižením, kteří jsou na straně podporovaných osob. Zároveň také u osob, které jsou na druhé straně a mají pozice podpůrce nebo asistenta podpůrce. Protože budu zkoumat oba pohledy na problematiku nápomoci při rozhodování, tak se bude lišit i průběh polostrukturovaných rozhovorů. Především u osob s lehkým mentálním postižením musím přihlížet na jejich individuální potřeby a styl komunikace. Pro klidný proběh rozhovorů je nutné zvolit vhodné prostředí a dobu, aby jednotlivé rozhovory proběhly optimálně a já jsem získala relevantní informace pro zpracování mého výzkumu.

V následujících částech práce popíši svůj stanovený hlavní cíl a dílčí cíle bakalářské práce, uvedu transformační tabulku a vysvětlím vybranou strategii pro můj výzkum. Rovněž se dále budu zabývat technikou sběru informací potřebných pro výzkum a charakterizuji výzkumný soubor, jenž jsem si zvolila. V poslední kapitole mé metodické části se budu zabývat riziky výzkumu.

4.1. Hlavní cíl a dílčí cíle

Hlavním cílem mé bakalářské práce je odpověď na otázku, jak vnímají klienti a pracovníci sociálních služeb nápomoc při rozhodování jako podpůrné opatření a její využití v praxi u osob s mentálním postižením v Královéhradeckém kraji.

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce je zjistit pohled obou smluvních stran na institut podpůrného opatření nápomoc při rozhodování, které vznikají po uzavření smlouvy o nápomoci.

Výše uvedený hlavní výzkumný cíl, lze rozdělit na tři zásadní oblasti, které korespondují s dílčími cíli mé bakalářské práce. Jedná se zaprvé o vnímání institutu nápomoci při rozhodování. Zadruhé o vybírání osob, které poskytují rady

a pomoc, využití takto získaných informací. Poslední oblast je, co umožnil jednotlivým osobám institut nápomoci při rozhodování.

Dílčí cíle jsou tři, protože korespondují se třemi oblastmi, které mi vyplývají z hlavního cíle, a rovněž jsem k nim směřovala při psaní teoretické části. Případně mě k nim navedly mé pracovní zkušenosti získané při praxi a následném zaměstnání.

Dílčí cíl 1 (dále uváděn jako DC1): Zjistit, jak je vnímán institut podpůrného opatření nápomoc při rozhodování.

Zde chci zjistit, jak je vnímán institut podpůrného opatření nápomoci při rozhodování z hlediska podporovaných osob, i osob poskytující podporu. Jaká vidí a vnímají negativa a pozitiva tohoto institutu. Toho docílím položením otázek právě na negativa a pozitiva, také otázky týkající se jejich vztahu vůči nápomoci při rozhodování.

Dílčí cíl 2 (dále uváděn jako DC2): Zjistit, jak se vybírají osoby, které poskytují rady a pomoc, jenž jsou podstatné pro rozhodování a využití od nich získaných informací.

V druhém dílčím cíli se zajímám o to, jak si osoby s lehkým mentální postižením vybírají lidi, kteří jim poskytují radu a pomoc. Dále jak s těmito informacemi pracují, tedy jak se rozhodnou, zda je využijí. Tento dílčí cíl vychází z principu podporujících sítí, jenž každý člověk má. Z hlediska podpůrce a asistentů podpůrce mě zajímá, jak sami vidí a vnímají poskytování rad a pomoci u svých podporovaných osob. Tedy především, v jakých případech poskytují rady i pomoc, a kdy pro pomoc a radu jdou podporované osoby za jinými lidmi, jako je rodina, partner, přátele...

Dílčí cíl 3 (dále uváděn jako DC3): Zjistit, co umožnil institut nápomoci při rozhodování jednotlivým osobám, které ho využívají nebo poskytují.

V mém posledním dílčí cíli chci zjistit, co jednotlivým osobám, jedno zda se jedná o podporovaného, podpůrce či asistenta podpůrce, přinesl a umožnil institut nápomoci při rozhodování. Zde očekávám různorodé odpovědi, týkající se osobního a profesního života jednotlivých osob.

Tabulka č. 1 - Transformační tabulka cílů

Hlavní výzkumný cíl	Dílčí cíl	Výzkumná technika	Indikátory	Výzkumné otázky
<p>Hlavní výzkumný cíl: Zjistit pohled obou smluvních stran na institut podpůrného opatření nápomoc při rozhodování, které vznikají po uzavření smlouvy o nápomoci.</p> <p>Hlavní cíl bakalářské práce: Jak vnímají klienti a pracovníci sociálních služeb nápomoc při rozhodování jako podpůrné opatření a její využití v praxi u osob s mentálním postižením v Královéhradeckém kraji.</p>	<p>DC1: Zjistit, jak je vnímán institut podpůrného opatření nápomoc při rozhodování.</p>	<p>Polostrukturované rozhovory</p>	<p>Míra porozumění problematice</p>	<p>Jaký je Váš vztah vůči podpůrnému opatření nápomoc při rozhodování?</p> <p>Jaká vidíte pozitiva u nápomoci při rozhodování?</p> <p>Jaká vidíte negativa u nápomoci při rozhodování?</p>
	<p>DC2: Zjistit, jak se vybírají osoby, které poskytují rady a pomoc, jenž jsou podstatné pro rozhodování a využití těchto získaných informací.</p>		<p>Aplikace v praxi</p>	<p>Upřednostňujete radu a podporu spíše ze strany rodiny a přátel nebo ze strany profesionální podpůrce? A proč?</p> <p>V čem vidíte rozdíl mezi podpůrcem a opatrovníkem?</p>
	<p>DC3: Zjistit co umožnil institut nápomoci při rozhodování jednotlivým osobám, které ho využívají nebo poskytují.</p>		<p>Pochopení potřeb</p>	<p>Co Vám umožnila nápomoc při rozhodování?</p> <p>Chtěl/a by jste něco dodat k problematice nápomoci při rozhodování?</p>

4.2. Kvalitativní výzkumná strategie a technika polostrukturovaného rozhovoru

Pro své výzkumné šetření jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Podle Hendla "neexistuje obecně uznávaný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum. Definice se dá určit negativním způsobem, kdy kvalitativní výzkum je jakýkoliv výzkum, který svých výsledků nedosahuje za pomoci statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace. Je možného vnímat jako *"... proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání... Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách."* (Hendl dle Creswell, 2016, str. 46) Typicky se na počátku výzkumu zvolí téma a určí se základní otázky. Nespornou výhodou je, že otázky se mohou modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu. Kvalitativní výzkum se někdy považuje za emergentní nebo pružný typ výzkumu. Výzkumník si rovněž zvolí místo pozorování a jedince, které sleduje." (Hendl, 2016, str. 45-47)

Kvalitativní výzkum jsem zvolila, protože cílová skupina pro mou bakalářskou práci je dosti malá. Moje cílová skupina jsou osoby s lehkým mentálním postižením, které mají podepsanou smlouvu o nápomoci. Což znamená, že jsou v pozici podporované osoby. Dalšími adepty na výzkum jsou osoby, které se pohybují na druhé straně smluvního vztahu nápomoci při rozhodování, tedy osoby v postavení podpůrce či asistenta podpůrce. Již při volbě tématu bakalářské práce jsem použila své praktické poznatky vycházející z praxe, a bylo mi jasné, že mnou zvolené téma nemohu zpracovat kvantitativní cestou výzkumu. Prvním důvodem je nedostatek materiálu, který bych potřebovala nebo mohla získat, abych byla schopná kvalitně zpracovat zmíněné téma v kvantitativní podobě. Druhým důvodem je citlivost a povaha tématu, kdy je zapotřebí si uvědomit, že část mých respondentů potřebuje o dané věci mluvit přímo s někým, kdo na jejich odpovědi může ihned reagovat a uklidňovat je, že je vše v pořádku a neexistuje špatná odpověď.

Předpokládala jsem, že během výzkumu budu muset aktivně reagovat na specifické potřeby a komunikační dovednosti jednotlivých respondentů především z řad osob s lehkým mentálním postižením. Platí zásada, že každý z nich je jiný, každý bude mít jiný životní příběh a bude potřebovat své vlastní podmínky, aby rozhovor

probíhal ke spokojenosti obou stran. Výhod kvalitativního výzkumu vidím několik. Za hlavní výhodu považuji to, že mohu získat informace, které budou podrobné a nezkrácené. Pokud bude respondent odbíhat od položené otázky či od tématu, tak ho mohu ihned navést zpátky, a také mu případně otázku položit jinými slovy, opětovně nebo ji vysvětlit. Rozhodně vidím jako pozitivum, že velmi rychle poznám, zda odpovídající osoba chápe o čem mluvíme, a mohu okamžitě reagovat. Při kvalitativním výzkumu mohu zvolit prostředí, které zohlední přání a potřeby jednotlivých respondentů. Toto jsou důvody, proč považuji kvalitativní výzkum jako nejvhodnější pro mou bakalářskou práci.

Za nejvhodnější metodu pro sběr dat k této bakalářské práci považuji polostrukturované rozhovory. Vidím v nich nespornou výhodu v podobě flexibility, kterou mi poskytují během jednotlivých rozhovorů. Jako výzkumník jsem si předem připravila sérii otázek podporující, jak můj hlavní cíl, tak dílčí cíle. Při jednotlivých rozhovorech je mohu pokládat v pořadí, které mi přijde pro danou situaci vhodné. Přesto to ve výsledku získané informace neovlivní. Přinese to možnost jednotlivých osob vyjádřit své názory a myšlenky, mě to přinese možnost vyjasnit možná vznikající nedorozumění. Dále mi bude ponechán prostor položit doplňující otázky, pokud mi odpověď poskytne jít více do hloubky a odkrýt neočekávané informace a zajímavá témata. Polostrukturované rozhovory mi přináší možnost většího navázání kontaktu a bližšího porozumění osoby, s níž rozhovor probíhá. Rovněž mi přináší více možností udržet pozornost informanta u tématu, o němž je téma otázky.

Díky takto vybranému způsobu výzkumu dostanu během relativně krátkého časového úseku maximální množství informací, které následně mohu zpracovat ve své výzkumné části. Pro malý počet možných informantů bude podstatné, abych získávala relevantní informace. Princip rozhovoru mi umožňuje zamezit odbíhání od tématu, zajištění pochopení položených otázek a prostor při řešení nastalých problémů. Jako výzkumník musím dopředu počítat s obtížnostmi, které mohou nastat u informantů, jenž mají lehké mentální postižení. Tím si zajistím maximální rozsah získaných informací při zohlednění specifických potřeb a přání osob. Vhodnost typu výzkumu, který jsem si vybrala mi potvrdili pracovníci SKOKu do života, o.p.s., kteří jednotlivé informanty znají a pomohli mi pochopit nejlepší možnou cestu a úskalí, která by mě mohla potkat při jednotlivých rozhovorech. Rovněž po konzultaci s vedoucím mé

bakalářské práce jsme se shodli na tom, že je to nejlepší možný způsob, jak získat potřebná data pro provedení výzkumu.

Hendl vidí polostrukturovaný rozhovor jako "rozhovor, kde je výzkumníkem připravena sada otázek na požadovaná témata či okruhy, z nichž chce získat informace. Výzkumníkovi zůstává možnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace. Na základě průběhu rozhovoru mohou být pokládány doplňující či vyjasňující otázky. Metoda polostrukturovaného rozhovoru pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti " (Hendl, 2016, str. 178-179)

4.3. Výběr souboru informantů

Pro svou bakalářskou práci jsem musela nejprve zjistit, kdo všechno by mi mohl poskytnout relevantní informace o nápomoci při rozhodování. První skupina byla celkem jasná, jednalo se o osoby s mentálním postižením, které mají smlouvu o nápomoci. K tématu jsem se dostala díky své praxi, kterou jsem později nahradila pracovním poměrem. Měla jsem rychle zmapováno o kolik se bude jednat osob. K rozhovoru jsem měla k dispozici čtyři osoby, které mají lehké mentální postižení. Dále jsem zjišťovala, kdo je na druhé straně smluvního vztahu a dostala jsem se k podpůrkyni a jejím asistentkám. Všechny tyto osoby, ať už podporovaní, podpůrce a asistenti podpůrce jsou z jedné organizace. Organizace nese jméno SKOK do života, o.p.s. (dále také jako SKOK do života nebo SKOK) a působí v Hradci Králové. Všechny podporované osoby využívají služeb podporovaného bydlení této organizace. Dva bydlí spolu na jednom bytě a jsou manželé, další dvě osoby bydlí na jiných podporovaných bytech spolu s jinými klienty. Celkově jsem z této organizace měla pro své rozhovory k dispozici sedm osob, a tak jsem se rozhodla pátrat dál.

Bohužel jsem se mylně domnívala, že bych mohla získat další informanty, (např. ze strany soudců, kteří smlouvy o nápomoci schvalovali). Rozesílala jsem také mnoho e-mailů, v podstatě každé osobě, která by mohla mít alespoň nějaké povědomí o institutu podpůrného opatření nápomoci při rozhodování. V lepších případech na mé žádosti o rozhovor odpověděli zamítavě, ale ve většině případů neodpověděli, dokonce si někteří zprávy ani neotevřeli. Ve výsledku jsem se rozhodla, že svoji bakalářskou práci zúžím pouze na Královéhradecký kraj a bude se pokoušet opakovaně kontaktovat

vhodné kandidáty na informanty v kraji. Opět jsem byla zklamána a nikdo další nebyl ochoten mi poskytnout svůj čas a odpovědět na pár otázek. S tímto výsledkem jsem došla k tomu, že budu pokračovat do další fáze svých rozhovorů.

S jednotlivými podporovanými osobami jsem se zkontaktovala ohledně svého výzkumu. Všichni reagovali nadšeně, že mi mohou pomoci, a že je někdo vyslechne. Zpočátku měli obavy, jak bude výzkum probíhat, když jsme každému vysvětlila, že se jedná o rozhovor o tématu nápomoci při rozhodování, a jak bude zaznamenáván, tak se uklidnili. Individuálně jsme se dohodli na čase a místě, kde chtějí, aby rozhovor probíhal. Když jsme se domlouvali na realizaci rozhovoru, zjistila jsem, že povětšinou cítí nejistotu a určitý strach z nahrávání na diktafon. Po konzultaci s pracovníky SKOKu jsem se rozhodla s těmi, kdo chtěli, trénovat rozhovor na diktafon. Trénink probíhal na témata, která si sami zvolili, většinou jsme si povídali o jídle, jejich zálibách a práci. Všichni, kteří prošli tímto tréninkem mi potvrdili, že se svých obav zbavili a již nevidí žádný rozdíl oproti rozhovorům, které spolu vedeme při mé práci. Před samostatnými rozhovory, ať už tréninkovými nebo těmi, co použiji do své bakalářské práce, byli obeznámeni s účelem rozhovoru, s jeho průběhem, s jejich právy (např. odmítnout odpovědět, požádat o přestávku...), a také s tím, že všechny informace budou zpracovávány anonymně. Všichni s průběhem a domluvenými podmínkami souhlasili.

Druhou skupinu respondentů tvořila podpůrkyně a její asistenti organizace SKOKu do života, o.p.s.. S nimi jsem se domluvila na rozhovor celkem bez problému. Jediné, co bylo potřeba dohodnout, byl vhodný čas a místo. Všichni byli nadšení, že se ve své bakalářské práci zabývám tématem nápomoci při rozhodování a přislíbili mi poskytnutí materiálů, které nepodléhají vnitřním pravidlům organizace o ochraně osobních údajů.

4.4. Průběh výzkumných aktivit

Před samotným výzkum jsem provedla tzv. předvýzkum v podobě testovacího rozhovoru s jednou z podporovaných osob. Přivedly mě k tomu obavy a strach informantů z rozhovorů na diktafon. Také jsem chtěla získat představu o tom, jak bude probíhat rozhovor na mnou zvolené téma. Již před předvýzkumem jsem absolvovala trénink s podporovanými osobami, který jsem zmiňovala v předchozí části. Rozdíl mezi tréninkem a předvýzkumem byl především ve volbě tématu, kdy při tréninku jsem

nechala volbu tématu na jednotlivých osobách. Narozdíl od předvýzkumu, kdy jsme se bavili na mnou zvolené téma. Výsledek předvýzkumu mne mile překvapil, neobjevil se totiž žádný zásadní problém. Mým hlavním poznatkem z předvýzkumu byl fakt, že budu muset otázky vysvětlovat nebo se zeptat jinými slovy, aby si byly obě strany jisté, že chápou o čem se v danou chvíli hovoří.

Průběh rozhovorů byl dvojího druhu. Prvním a jednodušším druhem byl rozhovor s podpůrkyní a jejími asistentkami, ty probíhaly v Bistru organizace SKOK do života, což je chráněné pracoviště. Domluvili jsme se na čase, který nám vyhovoval, a poskytoval nám dostatečný prostor pro provedení rozhovoru. Otázky jsem pokládala tak, jak jsem je měla sestavené. Když jsem narazila na zajímavé téma či skutečnost, tak jsem položila doplňující otázky. Při rozhovorech s podpůrkyní a jejími asistentkami byl využit široce prostor poslední otázky, která umožňuje říci či doplnit cokoli, co souvisí s nápomocí při rozhodování.

Průběh rozhovorů s osobami, které jsou v pozici podporovaných byl vždy na bytech podporovaného bydlení v jejich pokojích. Prostředí pokojů jsem volila záměrně a s jejich souhlasem, neboť jsem chtěla docílit pocitu bezpečí. Tím dosáhnout jejich uvolnění a přiblížení se co nejvíce je to možné běžnému rozhovoru. Před každým rozhovorem jsem opět vysvětlila, k čemu informace od nich získané použiji ve své bakalářské práci. Ujistila jsem je, že vše je anonymní a nemusí se bát, že by řekli něco špatně, nevhodně či nespisovně. K hladkému průběhu rozhovorů výrazně přispěla skutečnost, že se s informanty znám již více jak půl roku a máme vybudovaný určitý vztah důvěry. Nebáli se mi proto otevřít a já sama jsem věděla, jak nejlépe rozhovor vést, aby se cítili komfortně a odpovídali bez obav. Při rozhovorech byli někdy použity i vulgární výrazy a určité řečové zvláštnosti, ale pro zachování autenticity, a také protože jsem to slíbila, je ve své práci zachovávám.

Získávání prvních poznatků k tématu nápomoci při rozhodování jsem zahájila v březnu a dubnu roku 2017. Začala jsem i s hledáním vhodných zdrojů. Na určitý čas se práce na bakalářské práci zastavila kvůli mé praktické stáži na Maltě v rámci programu ERASMUS. Po mém návratu jsem řešila všechny náležitosti k uzavření letního semestru, a proto práce pokračovala až od října 2017 v podobě sbírání vhodných zdrojů pro moji teoretickou část. Po celou dobu jsem se snažila získané informace doplňovat, upravovat a rozšiřovat, abych měla dostatečný základ pro tvorbu teoretické

části. Bohužel jsem narazila na problémy ohledně různorodosti zdrojů, neboť mé téma je natolik nové, že je mu věnováno minimum pozornosti. Pokud nějaký autor již věnuje čas a zabývá se tématem nápomoci při rozhodování, tak značně okrajově, a často autoři vychází ze stejných údajů, tudíž jsou dostupné zdroje značně podobné až shodné. Další problém se objevil při hledání vhodných informantů pro můj výzkum, kdy jsem narazila na velkou bariéru nezájmu a neochoty. V tu dobu jsem začala uvažovat i o změně tématu. Nakonec jsem došla k závěru, že bych zklamala sebe i ty, které jsem již oslovila. Proto jsem začala se zevrubným hledáním dalších vhodných zdrojů pro teoretickou část mé práce, a zúžila téma na oblast Královéhradeckého kraje. Poté jsme začala s dalšími koly žádostí o rozhovor u osob, které by také přicházely v úvahu.

V lednu 2018 jsem začala se sepisováním teoretické části a zároveň jsem zjistila, že už pravděpodobně nebudu mít žádné další informanty pro své rozhovory. Proto jsem ve stejnou dobu začala i s prací na sestavení dílčích cílů a otázek vhodných pro rozhovory. V únoru 2018 jsem začala dojednávat první rozhovory, a narazila na výše zmiňovaný problém - obavy informantů z řad osob s lehkým mentálním postižením. Na začátku března 2018 proběhly všechny polostrukturované rozhovory, kromě jednoho, který musel být odložen z důvodů velkého časového vytížení informanta. Od března jsem začala s finální podobou teoretické části a zároveň jsem začala zpracovávat informace získané z rozhovorů.

4.5. Rizika výzkumu

První riziko výzkumu jsem dlouho dobu spatřovala v nedostatečných zdrojích pro teoretickou část, z které vychází i metodická část a výzkumné otázky. Jednu dobu jsem skutečně uvažovala o změně tématu, především proto, že jsem nečekala takovou neochotu lidí se o této problematice bavit a poskytnout jakékoliv informace. Víím, že je to nový právní institut, ale právě proto jsem měla jistá očekávání ohledně šíření znalostí a zkušeností do povědomí především odborné veřejnosti, později do laické. Nakonec jsem došla k závěru, že nechci zklamat sama sebe a lidi, kteří do mě vložili důvěru, a projevíli skutečné nadšení, že se někdo problematikou nápomoci při rozhodování zabývá.

Jistá rizika jsem spatřovala i při výběru informantů, kteří by spadali do mnou požadované skupiny a ještě byli schopni a ochotni se účastnit výzkumu. Především se mé obavy týkaly osob s lehkým mentálním postižením, protože i když je člověk již nějakou dobu zná a v mém případě má i štěstí, že s nimi má vybudované základy důvěry, tak může očekávat jisté zádrhly a problémy. I když jsou všichni vážně skvělí a ochotní, tak dokud jsme nedokončili rozhovor, stále jsem měla obavu o hladký průběh polostrukturovaných rozhovorů a záznamu na diktafon.

Další riziko jsem spatřovala v tom, že ke každému z nich, ať už se jedná o osoby podporované, podpůrkyni i její asistentky, mám pracovní-právní vztah. Mé obavy byly především v tom, aby se nemíchala má práce a spolupráce s nimi, s tvorbou bakalářské práce. Přeci jenom osoby s lehkým mentálním postižením mají problémy odlišovat úroveň života a oddělit pracovní a soukromý život. Nakonec jsem byla skutečně překvapená, že všechno proběhlo podle představ všech zúčastněných. U jednoho rozhovoru jsem měla velmi vážné obavy, zda vůbec proběhne, neboť jsem musela s danou osobou řešit skutečně nepříjemné pracovní záležitosti, a posléze jsem chtěla, aby se od nich oprostil a poskytl mi rozhovor. Přes všechno to dotyčný zvládl na výbornou, rozhovor proběhl a musím říci, že ho řadím mezi ty přínosnější a podnětější.

Určitá rizika jsem spatřovala i v předání informací, protože jim nemohu zakázat se mezi sebou bavit, probírat můj výzkum, položené otázky a jejich odpovědi. Toto riziko jsme se snažila maximálně eliminovat krátkými časovými prodlevami mezi rozhovory s jednotlivými informanty, abych zabránila v šíření jakýkoliv informací. Bylo mi jasné, že by se vzájemně ovlivňovali. Myslím, že se mi to díky uvedené taktice s krátkými časovými intervaly podařilo, a jediné ovlivnění jsem zaznamenala mezi informanty, kteří jsou manželé.

Poslední riziko, kterém jsem aktivně řešila a promýšlela, byla citlivost a jistá intimita tématu. Ať už je to patrné či nikoliv, tak díky svým otázkám jsem odkryla část jejich životních příběhů, které nejsou vždy šťastné a radostné. Ve výsledku musím říci, že popsané riziko se nakonec nejvíce týkalo mě, protože já jsme měla problémy udržet jistou neutralitu a snažit se neprojevat emoce, které se u mě dostavily více než jednou. Samotní informanti projevovali menší obtíže s mluvením o citlivých

věcech, než já sama. Nakonec musím přiznat, že jsem je díky tomu spatřila v novém světle a potvrdilo se mi, že mě neustále něčím překvapují a asi i v budoucnu budou.

Výzkumná část

5. Interpretace zjištěných informací

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce bylo: Zjistit pohled obou smluvních stran na institut podpůrného opatření nápomoci při rozhodování, které vznikají po uzavření smlouvy o nápomoci. Pro svůj výzkum jsem zvolila formu polostrukturovaných rozhovorů se sedmi osobami, které v následujících částech textu označuji R1-R7. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon a poté doslovně přepsány. Dva rozhovory jsou přílohou mé bakalářské práce a ostatní jsou uloženy v mém osobním archivu. Důvod pro přiložení dvou rozhovorů je prostý, měla jsem dva okruhy informantů dané smluvním vztahem institutu nápomoci při rozhodování. Jeden rozhovor reprezentuje osoby podporované a druhý rozhovor reprezentuje stranu podpůrkyně a jejích asistentů. Délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí 35 minut až 60 minut. Hlavním důvodem rozdílnosti délky, byl typ informanta, s nímž probíhal polostrukturovaný rozhovor. Delší rozhovory probíhaly s osobami zastupující stranu podpůrkyně a jejích asistentů. U informantů z řad podporovaných probíhaly rozhovory v jejich pokojích na podporovaných bytech. U informantů z řad podpůrkyně a jejích asistentů se rozhovory uskutečnily v Bistru u dvou přátel.

Z jednotlivých rozhovorů jsem se následně snažila sestavit a sumarizovat výstupy, které by vhodně naplňovaly mnou sestavené dílčí cíle bakalářské práce. Zároveň jsem měla snahu, aby tyto výstupy mohly být použity v praxi např. při vysvětlování podpůrného opatření nápomoci při rozhodování laické i odborné veřejnosti.

V rámci jednotlivých interpretací jsem využila metodu otevřeného kódování. "Výzkumník provádí otevřené kódování při prvním průchodu daty, lokalizuje témata v textu a dává jim označení. Je nutné zkoumat, zda témata jsou ve vztahu k položeným výzkumným otázkám, k literatuře... nebo se jedná o nové myšlenky. Výsledkem této fáze je seznam témat, jenž vytváří celkový obraz, který si posléze výzkumník roztřídí, organizuje, kombinuje a případně doplňuje. Způsob jakým bude otevřené kódování aplikováno je pouze na osobě, která ho použije do své práce, ale mělo by být zachováno stejně pro celou práci." (Hendl, 2016, str. 249-252)

Interpretace zjištěných informací a skutečností v následujících kapitolách provádím postupně tak, aby korespondovali s jednotlivými dílčími cíly. Texty psané kurzivou v uvozovkách jsou doslovnými citacemi informantů. V rámci zachování autentičnosti jsem nezasahovala do textu i v případech používání vulgarismů a komunikačních zvláštností.

5.1.DC 1: Zjistit, jak je vnímán institut podpůrného opatření nápomoc při rozhodování.

Ve svém prvním dílčím cíli jsem chtěla zjistit, jak je vnímán institut podpůrného opatření nápomoci při rozhodování z hlediska podporovaných jedinců, i osob poskytujících podporu. Zaměřila jsem se na jejich vztah vůči nápomoci při rozhodování. Rovněž na oblast negativ a pozitiv, která vidí a vnímají u institutu nápomoci při rozhodování. Požadované informace jsem získala na základě sady otázek, obsahujících tři hlavní otázky a podle potřeby i doplňující otázky. Doplňující otázky se měnily podle vývoje jednotlivých rozhovorů. Doplňující otázky jsem pokládala citlivě na základě mého vnímání aktuální atmosféry a chování informanta. Přesto, že jsem chtěla dosáhnout maximálního zisku informací, tak jsem zároveň nechtěla informanta rozrušit. Věděla jsem, že by to zásadně ovlivnilo další průběh rozhovoru nebo ho úplně ukončilo, což rozhodně nebylo mým cílem. Mé obavy o rozrušení a následné ovlivnění rozhovoru se týkali skupiny informantů z řad osob s lehkým mentálním postižením.

V dalších odstavcích se u jednotlivých otázek vždy budu nejprve věnovat skupině informantů v pozici podporovaných osob, následně druhé skupině informantů z řad podpůrkyně a jejich asistentů. Mým záměrem je zaprvé skupiny rozlišit a zadruhé více poukázat na jednotlivé pohledy z obou stran smluvního vztahu institutu nápomoci při rozhodování.

Základní sada otázek byla: Jaký je Váš vztah vůči podpůrnému opatření nápomoc při rozhodování? Jaká vidíte pozitiva u nápomoci při rozhodování? Jaká vidíte negativa u nápomoci při rozhodování?

Informanti z řad podporovaných osob neměli s první otázkou zásadní problém. Důvod vidím i v přípravě, kdy před samotným zahájením rozhovoru jsem jednotlivé otázky přečetla a zeptala se, zda je chápou. Ve většině případů stačilo otázku položit jinými slovy a došli jsme k vzájemnému porozumění ohledně podstaty dané otázky.

První otázka se týkala vztahu vůči podpůrnému opatření nápomoci při rozhodování. Každý z informantů se označil za podporovaného. R1 *"Jsem podporovaný, prostě potřebuju podporu s penězma a téma úradama."* R2 *"No jsem ta, ta podporovaná osoba, takhle mi to říkala ženská na soudě."* Při položení otázky, většinou reagovali okamžitě a překvapilo mě, že termín podporovaný znají a správně ho používají. V několika případech rovnou dodávali i oblast, kde podporu potřebují a využívají. Díky přípravě už nepotřebovali otázku položit jinými slovy, vyjma jednoho rozhovoru, kdy jsem otázku položila ještě jednou v podobě: *"Jaký je tvůj vztah k podpůrci?"* R5 *"No vztah podporovatel a podporovanej, jsem ten komu pořád pomáháte."* Doplňujícími otázkami jsem se dozvěděla, že všichni vědí, kdo je jejich podpůrce.

Informanti z řad podpůrkyně a jejich asistentů neměli žádný problém s první otázkou. Byla jsme ráda, že otázku pochopili a nepotřebovali žádné další doplnění či vysvětlení. Na první otázku výzkumu reagovali takto: R3 *"Jsem asistent podpůrce. Pomáhám uživatelům, aby dodržovali plán hospodaření, připravený profesionálním podpůrcem. A mám s nimi každý týden schůzky, kde pomáhám s financemi a správnými rozhodnutími."* R7 *"Jsme asistentkou naší podpůrkyně. S jednotlivými lidmi probírám peníze a jejich finanční plány na týden."* V zákoně není zachycen asistent podpůrce, je zvláštnost, která funguje v organizaci SKOK do života. Systém uplatnění institutu nápomoci při rozhodování si upravili a aplikovali tak, aby seděl na míru vnitřnímu řádu a běhu organizace. Důvody i funkčnost jejich systému mi byl v rozhovoru vysvětlen takto: R6 *"Já pracuji ve SKOKu do života jako profesionální podpůrce, je to má pracovní pozice. U lidí, s kterými máme uzavřenou smlouvu o nápomoci, vykonávám nápomoc. Jsem na straně podpůrce, ale ne jako fyzická osoba, ale jako zaměstnanec pověřený výkonem. Je to naše ochrana a možnost v budoucnu mít více takových osob"* (myšleno podpůrců).

Většina podporovaných osob dokázala na otázku ohledně pozitiv odpovědět ihned bez přemýšlení. R1 *"Můži si říct, že potřebuju víc na jídlo. Že vidím kolik mě stojí služby, který platím. Předtím, když jsem měla opatrovníka, tak jsme si o tom nepovídali. Nesměla jsem si vybírat peníze, všechno dělala ona."* R2 *"Mohl jsem se oženit, spolu jsme vybojovali, že jsem normální (došlo k navrácení svéprávnosti informanta díky návrhu podpůrce)." R4 *"Že mi pomůže, abych nerozfofrovala peníze za blbosti. Spolu hlídáme peníze."* Z rozhovorů bylo patrné, že starost o finance a hlídání si peněz je pro všechny zásadní. Věděli, často z vlastních zkušeností, že sami si finanční stránku*

svého života nezvládnou vést. Zároveň předtím měli opatrovníka a nelíbilo se jim, že za ně rozhodoval, v podstatě bez znalosti názoru svěřené osoby na učiněné finančního rozhodnutí. Byl problém se vzájemnou komunikací ohledně financí.

Z rozvorů z druhé strany smluvního vztahu o pozitivěch bych uvedla, R3 *"Uživatelé mají více svobody než když mají opatrovníka. Mají sami ze sebe lepší pocit a vidí možnost větší volby."*R6 *"U lidí s mentálním postižením vidím to, že nedochází k omezení svéprávnosti ve zbytečně velkém rozsahu, což se děje. Omezení často neodpovídá reálným schopnostem člověka. Jediný co takový člověk potřebuje, jsou lidi kolem sebe, kterým důvěřuje, na který se obrátí, když má problém a udělá to včas".* Osobně souhlasím s vyjádřenými pozitivy ohledně nápomoci při rozhodování, i na základě vlastních zkušeností vidím, že smlouva o nápomoci výrazně pomáhá při uvědomění si sama sebe a možnostech, které jim to poskytuje. Jsem proti direktivnímu přístupu, když existuje varianta, která neomezí svéprávnost jedince a zároveň mu poskytnu dostatečnou podporu a pomoc. Další zásadní pozitivy, která byla vyřčena: R6 *"Z pohledu podpůrce nám zákon garantuje dvě nejdůležitější pravomoci. A to je jednak účastnit se právních jednání se třetími osobami..., druhá věc je namítat neplatnost právního jednání."* Pravomoc účastnit se právního jednání a namítat neplatnost právního jednání, jsou podstatné pro fungování institutu nápomoci při rozhodování. Ke stejnému závěru jsem došla i ve své teoretické části. Uvedené pravomoci poskytují prostor pro podporu a pomoc ze strany podpůrce, aby se zabránilo problémům ohrožující zájmy podporovaného. Zároveň jsou dostatečné a nezasahují do práv podporovaného, tedy není postaven do pozice osoby s omezenou svéprávností za níž zásadní rozhodnutí učiní opatrovník.

Poslední otázka o negativěch nápomoci při rozhodování u informantů z řad podporovaných vytvořila jistý zádrhel. Většina z nich potřebovala určitý čas, aby si mohli odpověď promyslet. U dvou informantů byla konečná odpověď, že nevidí žádná negativa. Druzí dva mají jiný pohled: R2 *"Občas to s penězi není tak, jak chci, ale za to nemůže podpůrce. Jsou to moje hlouposti, že to udělám jinak."* Informant vidí negativum spíše v pocitech, které přijdou, když udělá chybu a musí se řešit, co se bude dít dál, kde a jak vznikl problém... Druhý informant o negativěch hovoří takto: R5 *"V oblasti financí mi někdy prostě říkají, že to nemůžu dělat, že na to nemám peníze. Jo někdy to říkají a mají pravdu, ale jindy ne. Já si to stejně potom rozhodnu sám. Taky mi říkají, že budu mít opatrovníka."* Položila jsem doplňující otázku ohledně opatrovníka,

jak to informant myslel. R5 *"Když se rozhodnu po svém, a pak musíme mluvit, o tom proč jsem to udělal, jaký byl důvod a jaký budou následky. Někdy mi prostě nezůstanou peníze podle jejich představ."* Později si informant ještě vzpomněl na jedno negativum: R5 *"Musím akceptovat rady a pomoc, která je mi proti srsti."*

Podpůrkyně a její asistenti o negativech mluvili takto: R3 *"Negativa jsou ty, že nemají úplně tu brzdu, která by je zastavila. Že se vlastně můžou rozhodnout sami o čem chtějí, a ten krok aniž by to dopředu s někým probrali, ale zároveň je to i pozitivum, že se poučí ze svých chyb."* Rozpor mezi tím, zda absolutní volnost je dobře nebo špatně, vidím nejednoznačně. Je nutné si přiznat, že potřebují špatné zkušenosti právě, aby se poučili. Na druhou stranu u některých jejich špatné rozhodnutí vyvolává bouřlivé reakce, často vedoucí ke strachu, že to nemusí zvládnout. Přemýšlí o návratu k opatrovnictví, nebo pod ochranná křídla rodiny vytvářející zásadní rozhodnutí za ně samotné... Osobně bych to vždy viděla ve vztahu k podporované osobě, někdy je nechat udělat špatné rozhodnutí, jindy si promluvit a do jisté míry zasáhnout. Poslední uvedená negativa jsou od podpůrkyně R6 *"Nedostatečná právní úprava, protože narozdíl od opatrovnictví a jistého systému kontroly u něho, je právní úprava nápomoci naprosto kusá, není ze zákona dohled soudu nad výkonem kvality nápomoci. Může dojít ke zneužití a manipulaci, a bylo by to hůř odhalitelné než u opatrovníků, kde v tuhle dobu také není úplně jednoduchý manipulaci a poškozování svěřeného člověka odhalit."* Zajímavé bylo popsání jejich alternativy, která přináší kontrolu nad činností podpůrkyně i jejích asistentů. R6 *"My jsme se snažili vytvořit alternativu, tím naším způsobem, kdy podpůrcem je právnická osoba a do reálného výkonu nápomoci je zapojeno několik osob, které se navzájem mohou kontrolovat, je to ředitelka organizace, profesionální podpůrce, také asistenti podpůrce, což jsou zároveň pracovníci sociální služby, kteří jsou s podporovaným v dennodenním kontaktu a můžou vyhledávat rizika. Když se tyhle osoby mohou navzájem kontrolovat, tak je výrazně větší možnost odhalit manipulaci."* Popsaný systém kontroly znám z vlastních pracovních zkušeností ve SKOKu do života, je skutečně užitečný. Vyjma vzájemné kontroly ještě přináší výrazné pozitivum, kdy při řešení problému či krizové situace podporovaného se můžou všichni z týmu sejít a tzv. "dát hlavy do hromady". Vždy je lepší problémy řešit ve více lidech, každý má svůj pohled na věc, objevují se různorodé nápady na řešení, a především se vzájemně doplňujeme. Ve výsledku je to vždy ku prospěchu a ochraně zájmů dotyčného podporovaného.

Shrnutí dílčího cílu 1:

Zjistila jsem, že podporované osoby nemají problém určit svůj status na základě smlouvy o nápomoci. Nikdo nemusel zásadně přemýšlet, aby se označil za podporovaného, všichni věděli, kdo je jejich podpůrce. Většina informantů z řad podporovaných ihned dodávala, k čemu jejich podpora směřuje, především pomoc s financemi. Překvapilo mě, že skutečnosti věděli a byli schopni spontánně reagovat na položenou otázku, která směřovala tímto směrem. Informanti v podobě podpůrkyně a jejich asistentů mi jasně vysvětlili, jaké mají postavení a co představuje.

Na otázku ohledně pozitiv jsem se od podporovaných dozvěděla především to, že potřebují pomoc a podporu se správným využitím finančních prostředků. Dále zmiňovali, že se cítí více sami sebou, protože mají odpovědnost za svá rozhodnutí. Větší sebeuvědomění, nabití pozitivních pocitů ohledně možností volby a vyslechnutí jejich pohledu na věc rovněž zmínila i asistentka podpůrkyně. Samotná podpůrkyně vyzdvihla právní skutečnosti, které nápomoc při rozhodování přináší. Popsané skutečnosti umožňují pomoc a podporu osobě v pozici podporovaného při zachování svéprávnosti, což představuje variantu nedirektivního přístupu. Já sama jsem zastáncem institutů, které omezují svéprávnost až jako poslední možnost a spíše poskytují různé cesty, jak jedinci umožnit rozhodovat se samostatně nebo s určitou podporou.

Na otázku o negativech jsem dostala z řad podporovaných méně odpovědí. Jedna část neviděla žádná negativa a druhá část zmiňovala zásahy do jejich financí, ale jednalo se především o negativní pocity, které vyplývají z nutnosti řešit jejich aktuální finanční potíže. Více negativ než podporovaní vnímá podpůrkyně. Za zásadní problém vidí nedostatečnou právní úpravu, která nestanovuje dohled nad činností podpůrce. Nezakotvení dohledu nad činností poskytuje prostor pro zneužití a manipulaci s podporovaným. Pokud dojde k věcem ohrožující zájem podporované osoby, tak je to důvod pro ukončení smlouvy o nápomoci. Právně není zakotveno, co má poškozená podporovaná osoba udělat, jaký je další postup, jaké má možnosti... Organizace SKOK do života, si zavedla vlastní systém, jenž poskytuje ochranu oběma smluvním stranám. Ochrana je založena na vzájemné kontrole osob, které pomáhají dotyčné podporované osobě, tudíž je větší možnost zachytit jednání vedoucí

k poškození zájmů podporovaného. Ochrana podpůrce spočívá ve vytvoření týmu, který spolupracuje na řešení problémů, umožňuje rozdělení úkolů a sil.

5.2.DC 2: Zjistit, jak se vybírají osoby, které poskytují rady a pomoc, jenž jsou podstatné pro rozhodování a využití od nich získaných informací.

V druhém dílčím cíli pro mě bylo podstatné, abych zjistila na základě čeho si podporovaní jedinci vybírají osoby, které jim poskytnou radu a pomoc. Od podpůrkyně a jejích asistentů jsem chtěla vědět s čím radí a pomáhají podporovaným osobám. Chtěla jsem porovnat odpovědi, a zjistit zda jsou v souladu či nejsou. Na otázku ohledně výběru osob, které pomáhají a radí, mě přivedla teorie o podporujících sítích. Byla jsem zvědavá, zda se teorie a praxe shodují. Do druhého dílčího cíle jsem přiřadila i otázku týkající se rozdílu mezi podpůrcem a opatrovníkem. V zákoně i teorii se vztahy mezi nimi řešili, především z hlediska vzájemné konkurence. I v případě sady otázek vytvořených pro druhý dílčí cíl jsem pokládala doplňující otázky na základě zjištěných informací. Nadále jsem zachovala citlivé dotazování, aby mohl rozhovor zdárně skončit.

V této výzkumní části se budu nejprve věnovat získaným informacím od informantů z řad podporovaných osob, poté z druhé skupiny informantů z řad podpůrkyně a jejích asistentů. Chci zachovat rozlišení těchto skupin, aby zůstalo patrné, že se jedná o dvě skupiny informantů vycházejících z obou smluvních stran nápomoci při rozhodování. Ve shrnutí druhého dílčího cíle zhodnotím jejich odpovědi, zda jsou stejné, podobné nebo rozdílné.

Základní sada otázek byla: Upřednostňujete radu a podporu spíše ze strany rodiny a přátel nebo ze strany profesionálního podpůrce? A proč? V čem vidíte rozdíl mezi podpůrcem a opatrovníkem?

Informanti z řad podporovaných potřebovali otázku položit opakovaně, u poloviny z nich jsem ji také vysvětlovala. Důvod vidím v tom, že je relativně dlouhá a umožňuje různorodé odpovědi. Při vysvětlení jsem navrhla odpověď vytvořenou na příkladech z jejich života. Poskytnutá varianta odpovědi se ukázala jako vhodná. Na otázku ohledně osob, které jim poskytují radu a pomoc odpovídali takto: R1 *"Vždy když potřebuji, tak se obrátím na podpůrce, hlavně u peněz. U oblečení se obrátím*

na klíčovýho (myšlen klíčový pracovník poskytované služby podporované bydlení)." R2 "Já jsme nad tím takhle nikdy neuvažoval. Prostě se radím s podpůrcem nebo... (uvedl jména asistentů podpůrce a osob z jeho chráněného pracoviště)." R4 "Kdy si chci o něčem rozhodnout, tak jdu za tím podpůrcem, dyž si chci koupit oblečení nebo někam jezdit na výlet a tak." Zajímavou odpověď poskytl podporovaný pod označením R5: "Většinou než jsem vlastně měl podpůrce, tak sem se radil třeba s panem farářem, je to člověk and věcí a má ověřené teorie. Jak se mu lidi svěřují, tak si udělá obrázek o hodně věcech,..., díky svoji práci, řekne, že by to udělal takhle a takhle.". Byl prvním a jediným, který zmínil církevního hodnostáře a církev samotnou jako místo, kam si jde pro radu a pomoc. V teorii o podporujících sítích jsou církve a různé organizace zmiňovány jako zdroje pomoci, které osoba vyhledává. Mnozí k nim jdou hledat pomoc a radu i v případě, že mají k dispozici rodinu, přátele, partnery, protože je vidí v určité nadřazené pozici. V našem případě podporovaný nemá rodinné zázemí a v minulosti ho zklamali pracovníci předchozích pobytových služeb, proto si našel poradní alternativu v podobě církevního hodnostáře. Skutečně pro mě bylo zajímavé slyšet, že podporující sítě fungují ve všech možných variantách. Neočekávala jsem, že při malém vzorku informantů dostanu odpověď potvrzující teorii podporujících sítí ve všech předpokládaných variantách.

Informanti v podobě podpůrkyně a jejích asistentů odpovídali na otázku celkem podobně. R3 "Všechny co máme, tak mají rodiny nefunkční, že si u nich o tu pomoc neříkají. Když něco řeší, tak se vyptají přátel, dalších pracovníků, to si zjišťují ze všech stran." R7 "Když něco potřebují vyřešit, mají problém, tak se jdou a zeptají se na názory všech okolo. Začnou v práci s vedoucím, přes pracovníky bydlení, své přátele a končí u každého, kdo je vyslechne a něco jim k tomu řekne. Popravdě peníze spíš řeší s podpůrcem a s námi, stejně tak věci ohledně úřadů a doktorů, ale jinak jdou a zjišťují." Z vlastních zkušeností musím potvrdit, že rádi s každým probírají své záležitosti a ptají se na názory a řešení. Podstatné je stanovit si hranice, které jasně dají na vědomí, s kým mají řešit peníze, s kým vztahové a intimní problémy... Ne každý je kompetentní k řešení všeho s čím, za ním klient přichází. Musíme vědět, kdo v organizaci jim může pomoci a poradit. Musíme umět posoudit, zda se už nejedná o problém pro odborníky např. z řad lékařů, psychologů, psychiatrů... Jako poslední příspěvek uvádím odpověď od podpůrkyně R6 "Vždy je to případ od případu. Záleží na tom, co je to za věc, jak je citlivá, taky na jejich zvyklostech. My máme lidi, kteří funkční tu rodinu a přátele z 99%

nemají. To znamená, že když je problém v těch věcech, na kterých jsme se dohodli, že si budeme pomáhat, typicky finance, tak se obrátí na nás. Máme zkušenost, že i když mají rodiče, tak mají zkušenost, že ten s jejich financemi nezacházel úplně účelně, tak se obracejí na nás. Samozřejmě ideální případ je, že podpůrce dělá rodina a přátele, takže se tato hranice úplně smyje ". Myslím si, že by to měl být budoucí stav institutu nápomoci při rozhodování, že podporovaný bude mít více podpůrců. Jednak ze strany rodiny a přátel, kteří jim budou radit v běžnějších problémech života. Při problémech a obtížích, které podpůrce z řad rodiny už nezvládá nastoupí profesionální podpůrce, který bude mít kompetence k řešení situace. Všichni podpůrci, které by si klient vybral, by fungovali jako jeden tým, s rozdělenými úkoly a stanovenými oblastmi v nichž radí a pomáhají.

Na otázku, jaký vidí rozdíl mezi podpůrcem a opatrovníkem, jsem dostala odpovědi nad nimiž museli podporovaní celkem přemýšlet. Většina z nich nakonec vycházela z vlastních zkušeností nebo z toho, co slyšeli od svých přátel a kolegů v práci. Ve výsledku nevyšli opatrovníci v pozitivním světle. Z odpovědí bylo patrné, že si je spojují spíše s negativními zážitky, nepříjemnými rozhodnutími a komunikačními problémy. R1 *"Je to velké rozdíl, předtím jsi nemohla dělat nic. O ničem jsi nerozhodovala."* R2 *" Podpůrce je lepší než opatrovník, protože jsem musel předtím chodit na magistrát a škemrat o peníze."* R4 *"Opatrovník byl můj táta, neměla jsem problémy, někdy to nešlo."* R5 *"Zní to sice podobně, ale není to totéž. Opatrovník je z donucení. Podpůrce může pomoc nabídnout nezávazně, ale závazek vůči druhému má."*

R3 *"Podpůrce má bližší vztah. Opatrovník ztrácí přehled, nemá možnost navštívit je doma, nebo je blíž poznat. To souvisí s tím, že v ně nemá důvěru, neví co si může dovolit a co jim může nabídnout, aby se sami mohli zlepšovat. Bere to jako konečný stav, ze kterýho není kam se posunovat."* Odpověď asistentky po rozhovoru byla ještě doplněna tím, že opatrovníci mají špatnou pověst trochu nezaviněně, protože často dostanou na starost mnohem víc lidí, než kolik mohou reálně zvládnout. Podpůrce si sám stanovuje kolik bude mít smluv o nápomoci, tudíž kolika lidem se bude věnovat. Pokud cítí, že už je na hranici svých možností, tak další smlouvy o nápomoci neuzavře. Narozdíl od opatrovníků, kteří jsou součástí systému, samozřejmě do popsané kategorie nespádají opatrovníci z řad rodiny, u nich se vyskytují jiné problémy. Osobně musím souhlasit s názorem ohledně přeceňování sil opatrovníků, reálně když mají

desítky svěřených osob, tak nemohou plnit všechny závazky, které by měli. Podle mého je to zásadní důvod při jejich selhávání.

Z rozhovoru s podpůrkyní jsme získala tento názor: R6 *"Podpůrce nemá možnost toho člověka zastupovat, ze zákona, z titulu smlouvy o nápomoci. Nemůžu udělat něco za toho člověka, i když mě poprosí, běž tam a vyříd' to, budu na to muset mít speciální plnou moc. Při řádném a správném výkonu opatrovnictví, který bude nejenom v souladu s duchem nového Občanského zákoníku, ale s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením by ve velkém množství případů rozdíl být neměl. Protože i ten opatrovník se musí s člověkem o tom bavit, má povinnost vysvětlovat mu svoje kroky, má povinnost dbát na jeho přání. Nesmí do toho vnášet svoji představu o životě, nebo o tom, co by měl ten člověk dělat. Měl by se snažit, aby odpovídal představám opatrovance."* Opět musím souhlasit, jak jsem psala v předchozím odstavci, opatrovník často nemůže zvládat své povinnosti z titulu přeceňování jejich sil. Z odpovědi podpůrkyně jasně vyplývá, že opatrovník by měl mít podobný, ne-li stejný vztah vzájemné důvěry se svěřenou osobou jako podpůrce, ale realita je jiná. Myslím si, že kdyby se více prosazoval institut nápomoci při rozhodování, tak by se snížil počet osob v péči opatrovníků a ti by ve výsledku měli prostor vykonávat své povinnosti řádně.

Shrnutí dílčího cíle 2:

Z odpovědí z řad podporovaných jasně vyplývá, že pro pomoc a radu si chodí k podpůrci v situacích, jenž se dají označit jako závažné a komplikované. Pokud mají funkční rodinu nebo přátele, tak si rádi zjistí jejich názor na nějakou problematickou situaci, ale spíše je využívají v oblasti běžných záležitostí. Díky rozhovoru se mi potvrdilo, že využívají všech dostupných zdrojů v rámci podporujících sítí. Z vlastní zkušenosti musím potvrdit, že téměř všichni sbírají názory u každého, kdo je jim k dispozici. Podpůrkyně i její asistenti potvrdili, že s podporovanými řeší především problematiku hospodaření s financemi, jednání s úřady a lékaři. Což jsou oblasti, kde se vyskytují právě závažné a komplikované problémy. Ideální situace by byla, kdyby podporovaný měl tým podpůrců složený z rodiny, přátel a profesionálního podpůrce. Takový tým by si rozdělil úkoly, aby naplnil všechny zájmy a potřeby podporovaného. Tým podpůrců by naplňoval i teorii podpůrných sítí, kdy jedinec využije všechny zdroje pro pokrytí svých trvalých i aktuálních potřeb.

Odpovědi na otázku zabývající se rozdílem mezi podpůrcem a opatrovníkem byly téměř totožné, jak u podporovaných, tak u podpůrkyně a jejích asistentů. Opatrovník je vnímán dosti negativně, podporovaní si je spojují s negativními a nepříjemnými zážitky. Netvrdím, že nemají pravdu, ale je jednodušší si zapamatovat to, co nefungovalo podle mých představ než to, co fungovalo správně. Jak jsem uváděla v předcházejícím odstavci, tak úloha opatrovníka v dnešní době není jednoduchá. Opatrovníci jsou často přetěžováni a nemají dostatečný prostor pro plnění svých povinností tak, jak by měli a zajisté tak, jak by chtěli. Vidím řešení v rozšíření institutu nápomoci při rozhodování, opatrovníci by měli méně klientů a větší prostor pro výkon své funkce.

5.3.DC 3: Zjistit, co umožnil institut nápomoci při rozhodování jednotlivým osobám, které ho využívají nebo poskytují.

V posledním dílčím cíli se chci věnovat možnostem, které podporované osoby získali při podpisu smlouvy o nápomoci. Do tohoto cíle jsem zařadila i otázku umožňující dodat cokoli k podpůrnému opatření nápomoci při rozhodování. Nikdy nelze položit všechny otázky, proto jsem se rozhodla dát prostor se vyjádřit. Ať už by odpovědi souviseli s mojí bakalářskou prací nebo ne. Zde zachovám již nastavený řád zapisování a interpretace odpovědí, který jsem vysvětlila u předchozích dílčích cílů.

Základní sada otázek byla: Co Vám umožnila nápomoc při rozhodování? Chtěl/a by jste něco dodat k problematice nápomoci při rozhodování?

Na otázku co umožnila nápomoc při rozhodování podporovaným osobám jsem dostala celkem podobné odpovědi týkající se nabití pocitů ohledně rozhodování sám o sobě, o větší svobodě a možnostech, které přišli. R1 *"Jsem sama sebou, nikdo mi nemluví do života."* R2 *"Mohl jsem si vzít svoji manželku. Rozhodl jsem se sám o sobě."* R4 *"Můžu se postarat sama o sebe, sama můžu nakupovat,..., jsem sama za sebe."*

Pohled informantů z řad podpůrkyně a jejích asistentů jsem čekala odlišný od podporovaných. Při svých odpovědích mi umožnili nahlédnout do jejich soukromí, odpovědi se netýkali pouze profesních možností. Jsem jim vděčná, že se otevřeli a poskytli mi krásné odpovědi: R3 *"Přineslo mi to plno zkušeností, intelektuální vyžití, mám sama ze sebe dobrý pocit, že jim můžu poskytnout pomoc a oni se cítí o stupeň lepší, protože něco zvládli."* Podpůrkyně situaci viděla komplexně a spíše z profesního

hlediska R6: *"Pro mě osobně je to potvrzení myšlenky, že pro lidi s mentálním postižením je naprosto stěžejní mít kolem sebe lidi, kteří se o ně zajímají, kteří je znají jejich život, který ti lidi věří, na který se obrátí když je problém. Potvrdilo mi to, že když se k těm lidem dostanou informace, kterým rozumím, ve srozumitelný formě a opakovaně s ujištěním, že pochopili obsah a vysvětlíme jim důsledky jejich jednání. Tak v naprosté většině případů přijmou rozhodnutí tak, že je neohrožuje, sice ne vždy podle našich představ. My je potom nemusíme chránit omezením svéprávnosti."* Celkově to shrnula asistentka podpůrkyně R7: *"Často je to výzva, nejen fyzická, ale i psychická a intelektuální. Někdy mám pocit, že vše selhává a přestává fungovat. Potom se zase objeví věci, které mi potvrdí, že děláme správnou věc a pomáháme jim být zodpovědnými dospělými lidmi, kteří mají právo se rozhodovat sami o sobě."*

Na poslední otázku mi odpověděli informanti z řad podpůrkyně a jejich asistentů, podporovaní nechtěli nic uvést. Pouze jeden informant zopakoval věci, které uváděl u předchozích otázek s tím, že je považuje za zásadní. Uvedl skutečnost, že se mohl oženit, protože se mu vrátila svéprávnost a druhou věcí byl fakt, že je rád, protože může rozhodovat sám o sobě. Jedna z asistentek také nechtěla nic dodat, druhá vše shrnula větou R3: *"Myslím si, že je to hodně dobrá věc, a že by bylo dobré, aby se to skutečně používalo."* Poslední příspěvek je od podpůrkyně R6 *"My pracujeme s lidmi s mentálním postižením, a to je skutečně jen výsek všech těch osob, které by smlouvu o nápomoci mohli použít. Vidím posun v povědomí odborné veřejnosti, ale i laické, především u našich uživatelů, jejich rodičů, kamarádů..., kdy se na nás obrací čím, dál tím víc lidí s žádostí o radu, jak to udělat, jak to funguje. Je to otázka času než se lidi naučí, že není potřeba ty lidi jakoby chránit a jejich práva jim odejmout, ale stačí jim dát podporu, kterou potřebují, ve formě kterou potřebují a může to být důstojný a lidský."* Odpověď od podpůrkyně vidím jako pozitivní tečku, že podpůrné opatření nápomoci při rozhodování má smysl a využití. Zároveň jako přání pro všechny, kteří by ho mohli využít, ale čekají na posun odborné i laické veřejnosti ve vnímání osob s mentálním postižením a dalšími duševními chorobami.

Shrnutí dílčího cíle 3:

Při zpracování posledního dílčího cíle jsem se dozvěděla, že nápomoc při rozhodování umožnila podporovaným být sám sebou, rozhodovat o sobě. Rozhodně velký životní krok, který se stal jednomu z informantů na základě uzavření smlouvy

o nápomoci je úžasným příkladem. Ze stavu, kdy měl opatrovníka a byl omezen ve svéprávnosti, se s pomocí SKOKu do života a profesionální podpůrkyně dostal na dnešní úroveň, kdy mu byla navrácena svéprávnost. Díky navrácení svéprávnosti si mohl vzít svou dlouholetou partnerku a nyní jsou manželé. Informanti v podobě podpůrkyně a jejich asistentů mi umožnili nahlédnout do jejich profesního i osobního života. Dozvěděla jsem se, že je to fyzická, psychická, intelektuální a profesní výzva být na straně těch co poskytují rady, pomoc a podporu.

Poslední otázka umožňovala cokoli dodat k podpůrnému opatření nápomoci při rozhodování. Využila ji asistentka podpůrkyně a podpůrkyně. Kdy institut nápomoc shrnuly jako pozitivní věc, která má své opodstatnění a využití. Sice se šíří do povědomí odborné i laické veřejnosti, ale tento posun je pomalý a potřeboval by získat větší prostor, aby se využíval. Nynější praxe totiž zásadní způsobem direktivně zasahuje do práv osob a jejich práva jim odejímá. Přitom by stačila jediná smlouva o nápomoci a systému náhradního rozhodování by se ulehčilo. Je nutné si uvědomit prostý fakt, že nápomoc při rozhodování a opatrovnictví si nekonkurují, ale doplňují se.

Shrnutí výzkumné části

Prostřednictvím prvního dílčího cíle jsem se chtěla dozvědět vztah vůči podpůrnému opatření nápomoci při rozhodování a negativa i pozitiva tohoto institutu. Vytvořila jsem soubor tří hlavních otázek, které jsem u jednotlivých rozhovorů doplňovala dalšími otázkami podle aktuální atmosféry. Pro zdárný průběh rozhovoru bylo zásadní dotazovat se citlivě, abych informanty z řad podporovaných osob nerozrušila, což by byl zádrhel pro pokládání následujících otázek. Zjistila jsem, že všichni informanti z první skupiny, bez dlouhého přemýšlení jsou schopni se identifikovat jako podporované osoby. Což považuji za úspěch, neboť si uvědomují své postavení, navíc ihned dodávají i oblast své podpory. Druhá skupina informantů v podobě podpůrkyně a jejich asistentů na první otázku rovněž odpověděla bez problémů, vysvětlili své postavení a co obnáší z profesního hlediska. Dalšími otázkami jsem chtěla zjistit pozitiva a negativa, která vnímají. Negativ bylo vyřčeno podstatně méně, informanti z řad podporovaných buď žádná nespatovala, nebo je vnímali při komunikaci a dodržování plánu hospodaření s financemi. Druhá skupina informantů vysvětlovala negativa v podobě nedostatečné právní úpravy, která neupravuje dohled a umožňuje tak manipulaci a zneužití podporovaného. Více jsem se

dozvěděla o pozitivěch, podporování je spatřují v oblasti pomoci s financemi, protože ji vnímají jako komplikovanou a bez pomoci by ji nezvládali. Rovněž je pro ně zásadní, že se mohou rozhodovat sami o sobě, pociťují větší volnost a svobodu. Nápomoc při rozhodování jim poskytuje více možností, jak se realizovat a dokázat, že jsou skutečně svéprávnými osobami. Podpůrkyně vyzdvihla právní skutečnosti, které nápomoc při rozhodování přináší, jedná se o účast na právních jednáních a námitku neplatnosti právního jednání. Uvedené právní skutečnosti umožňují nedirektivní přístup vůči podporované osobě, které nemusí být omezena svéprávnost, a přesto je jí poskytnuta ochrana.

Prostřednictvím druhého dílčího cíle jsem chtěla zjistit, jak fungují podporující sítě u podporovaných osob. Jaký pohled na poskytování rady a pomoci mají informanti z řad podpůrkyně a jejích asistentů. Druhou otázkou jsem cílila na odpovědi poskytující informace ohledně rozdílů mezi podpůrcem a opatrovníkem. Z odpovědí z řad podporovaných vyplývá, že pro pomoc a radu si chodí k podpůrci v situacích, jenž se dají označit jako závažné a komplikované. Což je oblast hospodaření s financemi, jednání s úřady a lékaři. Podporování využívají všech dostupných zdrojů v rámci podporujících sítí. Dospěla jsem k názoru, který vychází z teorie i praktických zkušeností podpůrkyně a jejích asistentů. Za ideální situaci se dá považovat stav, kdy podporovaný má tým podpůrců složený z rodiny, přátel a profesionálního podpůrce. Tento tým by prostřednictvím dělby úkolů naplnil všechny zájmy a potřeby podporované osoby. Odpovědi na otázku zabývající se rozdílem mezi podpůrcem a opatrovníkem byly téměř totožné u všech informantů. Opatrovník je vnímán dosti negativně, podporování si je spojují s negativními a nepřijemnými zážitky. Podpůrkyně a asistenti dospívají k názoru, s nímž se plně ztotožňují. Opatrovníci jsou často přetěžováni a nemají dostatečný prostor pro plnění svých povinností. Řešení je v rozšíření institutu nápomoci při rozhodování, na základě smluv o nápomoci by opatrovníci měli méně klientů a větší prostor pro výkon své funkce.

Díky poslednímu dílčímu cíli jsem zkoumala, co informantům z obou skupin umožnil institut nápomoci při rozhodování. Také jsem poskytla prostor pro dodání jakéhokoliv poznatku k podpůrnému opatření nápomoci při rozhodování. Nápomoc při rozhodování umožnila podporovaným být sám sebou, rozhodovat o sobě samém, plnit si své sny. Z hlediska poskytnutého podpůrkyní a jejími asistenty jsem zjistila, že podpůrcovství je fyzická, psychická, intelektuální a profesní výzva. Institut nápomoci

je vnímán pozitivně a má své opodstatnění i využití. Problém je v nedostatečném šíření do povědomí odborné i laické veřejnosti. Institut nápomoci při rozhodování by potřeboval získat větší prostor, aby byl využíván.

Po shrnutí všech dílčích cílů a poznatků, které mi přinesli, jsem dospěla k těmto názorům. Pro podpůrné opatření nápomoci při rozhodování je zásadní vzájemná důvěra mezi oběma smluvními stranami. Institut má své opodstatnění, je funkční a platný. Jeho zásadním problémem v oblasti právního zakotvení je nedostačující úprava v dohledu, který by měl chránit jak podporovaného, tak podpůrce. Díky průkopníkům jako je SKOK do života, o.p.s. existují možnosti, jak dohled uplatnit alespoň v rámci organizace na základě vnitřních předpisů a struktury. Pro podporovaného by bylo nejlepší mít tým podpůrců, kteří by korespondovali s jeho podporující sítí, a na základě rozdělení úkolů by naplňovali jeho zájmy a potřeby.

Závěr

Bakalářská práce je na téma vnímání klientů s mentálním postižením a pracovníků sociálních služeb nápomoc při rozhodování jako podpůrného opatření s využitím v praxi, má zdůraznit důležitost tématu pro osoby s mentálním postižením, jako možnost pro lepší začlenění do společnosti, pro zkvalitnění jejich života a pro naplnění potřeb s minimálními zásahy do jejich integrity.

Hlavním cílem bakalářské práce byla odpověď na otázku, jak vnímají klienti a pracovníci sociálních služeb nápomoc při rozhodování jako podpůrné opatření a její využití v praxi u osob s mentálním postižením se zaměřením na Královéhradecký kraj. Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce bylo zjistit pohled obou smluvních stran na institut podpůrného opatření nápomoci při rozhodování, který vzniká po uzavření smlouvy o nápomoci. Stanovených cílů jsem dosáhla na základě sestavení dílčích cílů označených jako DC1 až DC3 s využitím jednotlivých sad výzkumných otázek přiřazených k dílčím cílům. Výzkumné otázky se skládaly z hlavních otázek, které byly u každého rozhovoru stejné a z otázek doplňujících, které se měnily podle potřeby probíhajícího rozhovoru. Otázky tvořily polostrukturované rozhovory, byly použity při sedmi rozhovorech s informanty.

Jednotlivé údaje použité v mé bakalářské práci jsem získala prostřednictvím strategie kvalitativního výzkumu. Pro sběr dat od obou skupin informantů jsem použila metodu polostrukturovaných rozhovorů. Myslím si, že mnou vybraná a použitá kvalitativní strategie výzkumu se osvědčila. Byla funkční jak u osob s lehkým mentálním postižením v pozici podporovaných, tak u osob v podobě podpůrkyně a jejich asistentů. Od všech informantů jsem chtěla získat maximální množství informací ohledně podpůrného opatření nápomoc při rozhodování, především jak ho vnímají, co jim přináší a poskytuje. Jsem přesvědčená, že při volbě kvantitativní výzkumné strategie bych měla zásadní problém při sestavení dostatečně velkého vzorku osob, které by splňovali mé nároky pro výzkum. Cílová skupina osob s lehkým mentálním postižením by měla problémy s pochopením otázek v dotazníkovém šetření. Přesto, že prošli základní školní docházkou, čtení, psaní i práce s počítačem je pro ně značně namáhavá a stresující, pravděpodobně by odmítli odpovídat. Samozřejmě vnímám i jisté nevýhody kvalitativní výzkumné strategie. Za hlavní nevýhodu považuji časovou náročnost při vedení rozhovorů a následném zpracování záznamu. Při přípravě

jsem narazila na problém ohledně obav a strachu z rozhovoru s diktafonem, který jsem musela vyřešit formou tréninku zaznamenávaného rozhovoru. Nevýhodou plynoucí z časové náročnosti rozhovorů je nesoustředěnost a přicházející únava, která se projevovala u posledních otázek.

Primárním cílem bakalářské práce bylo zjistit vnímání a pohled osob s mentálním postižením a osob pracujících v sociálních službách na podpůrné opatření nápomoci při rozhodování. Podstatné bylo, aby osoby měly praktické poznatky ohledně institutu nápomoci při rozhodování založené na základě smlouvy o nápomoci. Kvůli neochotě osob, které jsem prosila o rozhovor, jsem okruh svých informantů zúžila na Královéhradecký kraj. Nakonec mi rozhovor byli ochotni poskytnout zaměstnanci organizace SKOK do života,o.p.s. a osoby s nimiž jejich podpůrkyně má uzavřenou smlouvu o nápomoci. Získané poznatky z teoretické části jsem popsala v závěru části, navázala jsem na ně metodickou a výzkumnou část bakalářské práce. Poznatky a informace ve výzkumné části jsem postupně sepsala do závěrů, které jsem nakonec spojila v konečné shrnutí výzkumné části.

Osoby s lehkým mentálním postižením mající smlouvu o nápomoci, která jim vytváří status podporovaného, se v problematice podpůrného opatření nápomoci při rozhodování orientovaly překvapivě dobře. Jejich znalosti ohledně statusu podporované osoby byly dostačující. Na položenou otázku prověřující tuto informaci odpovídali spontánně, bez dlouhého přemýšlení. Zároveň s určením svého postavení ihned dodávali hlavní oblast nebo oblasti potřebné pomoci a podpory. Většina z nich celkem jednoduše rozlišuje systém náhradního rozhodování v podobě opatrovnictví a podporované rozhodování zastoupeného nápomocí při rozhodování. Až na jednu výjimku mají opatrovnictví spojené s negativními zkušenostmi, kdy je jim omezena svéprávnost a určená osoba za ně rozhoduje, často bez dostatečné komunikace se svěřenou osobou. Podpůrce vnímají pozitivně, především díky navrácení svéprávnosti, poskytnutí volnosti a svobody při rozhodování o sobě samém. Pohled podporovaných osob s lehkým mentálním postižením je dost černobílý a značně ovlivněný jejich zkušenostmi i aktuální náladou, kterou měly při rozhovoru. Podle mého názoru je jeden z podstatných závěrů výzkumu, že systém náhradního rozhodování v podobě opatrovnictví je přetížen a na opatrovníky jsou kladeny značné nároky. Tato skutečnost vede k nedostatečné spolupráci a budování vzájemné důvěry se svěřenou osobou. Východisko z popsané neutěšené situace vidím v možnosti většího rozšíření institutu

nápomoci při rozhodování a umožnění svěřeným osobám, aby si zvolily možnost mít svého podpůrce. Nejlepší variantou by byl tým podpůrců, který by pokryl jejich potřeby a ochránil zájmy.

V části, kdy jsem souborem položených otázek požadovala, aby mi odkryli své zkušenosti, negativní i pozitivní, byli otevřenější a uvolněnější. Prvotní stres z rozhovorů z nich opadl. Díky ujišťování, že nemohou říct špatnou odpověď a vzájemnému bližšímu porozumění, došlo k získání praktických poznatků. Zjistila jsem, že vnímají více pozitiv než negativ jak vůči osobě podpůrce, tak celkově vůči podpůrnému opatření nápomoci při rozhodování. Negativní poznatky jsou často spojeny s prožíváním negativní situace, která je komplikovaná a závažná. Týká se to především hospodaření s financemi, kdy ne vždy se podporovaný s podpůrcem shodnou na stejném postupu. Musím podotknout, že většina informantů z řad podporovaných uznává, že někdy je nutné učinit kompromis a plnit to, co je domluvené, aby se např. finanční obtíže, nečekané výdaje nebo špatná rozhodnutí společně zvládla. Ovšem jednoduší je to říci než to splnit, už z podstaty postižení jsou ovlivněni svými emocemi při rozhodování. U vyjmenování pozitiv poskytli bohatší informace a sdíleli vlastní zkušenosti. Pro všechny je zásadní fakt, že konečné rozhodnutí je vždy na nich, pouze oni se rozhodnou, zda poskytnuté rady, informace a pomoc přijmou. Jsou nadšení, že rozhodují sami o sobě, a vůbec mají možnosti volby. Zároveň si uvědomují, že potřebují získat dostatek informací. Z vlastní praxe i na základě získaných poznatků od podpůrkyně a jejich asistentů vím, že jsou sběrateli informací. Plně využívají svých podporujících sítí a kohokoliv se zeptají na cokoli. Problém vyvstává v situacích, kdy neodhadnou vhodnou dobu a místo. Poté se stává, že svou finanční situaci řeší na ulici, v hromadném dopravním prostředku nebo přes sociální sítě, stávají se lehkými terči a vystavují se nebezpečí, které by pro ně mohlo mít fatální následky. Nejen fatální následky chybných rozhodnutí považuje podpůrkyně a její asistenti za negativa. Zásadní negativum spatřují v nedostatečné právní úpravě, která poskytuje prostor pro zneužití a manipulaci podporované osoby, protože není stanoven dohled nad činností podpůrce. Dohled nemá chránit pouze podporovanou osobu, ale i podpůrce. Elegantní řešení popsané problematice jsem získala při svém výzkumu. V organizaci SKOK do života si vytvořili vlastní systém dohledu, který chrání obě strany smluvního vztahu o nápomoci. Princip je prostý a je založen na dělbě práce a vzájemné kontrole i pomoci. Podpůrkyně je zaměstnanec právnické osoby, tedy organizace, má postavení

profesionálního podpůrce. Kontrolu provádí ředitel organizace, poté je tu vzájemná kontrola i pomoc vznikající díky vytvoření týmu podpůrce a asistentů podpůrce. V týmu dochází k diskuzím a hledání nejlepšího řešení pro klienta, které je v jeho zájmu. Přitom je chráněn podpůrce, který se díky vzájemné kontrole může vyvarovat chyb.

V závěrečné části rozhovoru vznikl problém spojený s únavou a nesoustředěností osob s lehkým mentálním postižením. Nad otázkami museli přemýšlet, potřebovali více času na odpověď a doplňující otázky už nebyly tak podnětným zdrojem. Přesto se snažili poskytnout mi odpovědi, a možnost ukončit rozhovor nevyužil nikdo. Na poslední otázku, která jim poskytovala prostor mluvit o čemkoliv ohledně nápomoci při rozhodování už neodpovídali nebo opakovali již předtím řečené. Jsem ráda, že byli schopni udržet pozornost tak dlouho a ochotní mi odpovídat. Předposlední otázkou jsem chtěla zjistit, co jim nápomoc při rozhodování umožnila. Krásným příkladem byl životní příběh jednoho z informantů, který si s pomocí podpůrce vybojoval navrácení svéprávnosti a nabitou svéprávnost korunoval sňatkem s dlouholetou přítelkyní. Celkově se dají odpovědi shrnout do jasného faktu, podstatné je navrácení svéprávnosti a rozhodování sám o sobě. Odpovědi z řad podporovatelů se dají sumarizovat do jedné věty: "Je to výzva fyzická, psychická, ale i intelektuální a profesní."

Podpůrné opatření nápomoc při rozhodování je institut poskytující v současnosti i budoucnosti dostatečně velký prostor pro vlastní inovace, uchopení a uplatnění v praxi. Měl by být více šířen do povědomí odborné i laické veřejnosti, protože od nabití účinnosti 1. 1. 2014 se netěší velkému zájmu, a přitom poskytuje alternativní možnost náhradnímu rozhodování. Nápomoc při rozhodování nemůže konkurovat opatrovnickví, protože jsou založeny na jiných principech. Proč volit direktivní přístup reprezentovaný opatrovnickvím, který je zatěžující pro systém, výrazně ovlivňuje svým omezováním práva svěřené osoby, když existuje jiný nástroj? Tuhle i jiné otázky si musíme položit my sami, a rozhodnout se jakým směrem se vydáme.

"Jestliže se chováme k lidem podle toho, kdo jsou, škodíme jim. Jestliže se k nim chováme podle toho, jací by mohli být, pomáháme jim dosáhnout na jejich limity."

Johann Wolfgang Goethe

Seznam použité literatury

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, str. 440. ISBN 978-80-262-0982-9.

JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 1079. ISBN 978-80-7552-254-2.

KEBZA, Vladimír. *Psychosociální determinanty zdraví*. Vyd. 1., Praha: Academia, 2005, str.263. ISBN 80-200-1307-5.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 2., Praha: Academia, 2005. str. 880 ISBN 80-200-1351-2.

KVĚTENSKÁ, Daniela. *Úvod do sociální práce pro pomáhající profese*. Vyd. 2., aktualiz. a rozš. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, str. 109. ISBN 978-80-7041-431-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, str.380. ISBN 978-80-7367-502-8.

MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář - Svazek I.*,Vyd. 1., Praha: Leges, 2013, str. 649 Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1.

MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář - Svazek III.*,Vyd. 1., Praha: Leges, 2013, str. 1234, Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1.

PIPEKOVÁ, Jarmila, Marie VÍTKOVÁ a Miroslava BARTOŇOVÁ. *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people with health disabilities with focus on intellectual disabilities*. 2., upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, str. 246. ISBN 978-80-210-7689-1.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016, str. 168. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0095-8.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, str. 219. ISBN 978-80-7320-176-0.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Vyd. 1., Praha: Grada, 2012, str. 349. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1.

Zákony a jiné:

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením a Opční protokol: Convention on the rights of persons with disabilities and Optional protocol. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, str. 67. ISBN 978-80-7421-037-2.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Smlouva o nápomoci SKOKu do života, o.p.s., 2018, str. 6.

Elektronické zdroje:

Autor neznámý, *Citáty slavných osobností* [online]. 1. 1. 2018 [cit. 2. 4. 2018]
Dostupné z: <https://citaty.net/citaty-o-lidech/>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Transformační tabulka cílů

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Smlouva o nápomoci organizace SKOK do života, o.p.s.

Příloha č. 2 - Přepis rozhovoru s označením R4

Příloha č. 3 - přepis rozhovoru s označením R6

Příloha č. 1 - Smlouva o nápomoci organizace SKOK do života,o.p.s.

SMLOUVA O NÁPOMOCI

Níže uvedeného dne, měsíce a roku ujednali

Název organizace, IČ, sídlo, ...
Zastoupená ...

jako *podpůrce*

a

Jméno a datum narození
Adresa

jako *podporovaný*

**tuto smlouvu o nápomoci podle § 45 a n. zákona č. 89/2012 Sb., občanského
zákoníku**

I. Předmět smlouvy

- (1) Podpůrce se touto smlouvou o nápomoci zavazuje v souladu s ustanovením § 46 odst. I zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „NOZ“), že bude se souhlasem podporovaného přítomen při jeho právních jednáních, poskytne mu potřebné údaje, sdělení a bude mu nápomocen radami. Tato podpora bude poskytována u právních jednání blíže určených v čl. II smlouvy.
- (2) Podpůrce je právnická osoba. Činnost podpůrce vykonává a podpůrce zastupuje ve všech právních jednáních souvisejících s touto smlouvou
- Zaměstnanec *organizace* pověřený výkonem činnosti podpůrce (dále jen „profesionální podpůrce“)
  - Ředitelka *organizace*

a to na základě, způsobem a v souladu s interními předpisy *organizace* (zejména Směrnice Profesionálního podpůrce, Pracovní profil Profesionálního podpůrce).

Podporovaný si vybere z dalších zaměstnanců *organizace* tzv. „asistenta podpůrce“. Ten vykonává jednotlivé činnosti a úkoly podpůrce na základě, způsobem a v souladu s interními předpisy *organizace* (zejména Směrnice Profesionálního podpůrce, Pracovní profil Asistenta podpůrce).

II. Oblasti podpory

(I) Podpůrce a podporovaný si sjednali nápomoc v těchto oblastech:

(a) při **jednání podporovaného souvisejícím s hospodařením se jměním podporovaného**, včetně placení účtů, hospodaření s příjmy a se zůstatkem a nakládání s účtem v bance, případně u jiného peněžního ústavu. Dále rovněž při uzavírání a ukončení smluv zavazujících podporovaného k trvalému nebo opakujícímu se plnění; při přijetí nebo poskytnutí zápůjčky, úvěru nebo jistoty; při uzavírání či ukončení smlouvy o finanční službě. Nápomoc je rovněž sjednána při právním jednání podporovaného směřujícím k pořízení pro případ smrti.

(b) při **jednání podporovaného souvisejícím s jeho cestováním**, zejména uzavírání, změna či ukončení smlouvy o přepravě osob a věcí včetně dalších jednání vztahujících se k podmínkám přepravy ve vztahu k podporovanému, např. slevy a uzavírání, změna či ukončení smlouvy o zájezdu.

(c) při **jednání podporovaného souvisejícího s jeho zaměstnáním**, zejména uzavírání, změna či ukončení pracovního vztahu se zaměstnavatelem.

(d) při **jednání podporovaného s úřady, včetně soudů a vyřizování úředních záležitostí podporovaného**, včetně realizace práv vyplývajících z důchodového a nemocenského pojištění, na zajištění v hmotné nouzi, na státní sociální podporu a na příspěvek na péči, vyřizování osobních dokladů podporovaného a vyřizování záležitostí týkajících se trvalého pobytu podporovaného, případně dalších úředních záležitostí týkajících se podporovaného.

(e) při **přebírání poštovních zásilek podporovaným**, a to včetně zásilek určených do vlastních rukou podporovaného, a **při jednání s provozovateli poštovních služeb**.

(f) při **jednání s poskytovateli zdravotních služeb** a udělování souhlasu s poskytováním zdravotních služeb, nejedná-li se o případ, kdy je k poskytování zdravotních služeb třeba souhlasu soudu, nebo o případ, kdy lze zdravotní služby poskytnout i bez souhlasu.

III. Postavení a povinnosti podpůrce

(I) Podpůrce se zavazuje, že v souladu s § 47 odst. 1 NOZ neohrozí zájmy podporovaného nevhodným ovlivňováním, ani se na jeho úkor bezdůvodně neobohatí. Při plnění svých povinností postupuje podpůrce v souladu s rozhodnutími podporovaného, tak jak je stanoveno v § 47 odst. 2 NOZ. Pokud podporovaný právně jedná v písemné formě, připojí svůj podpis s uvedením své funkce, popřípadě i s údajem

o podpoře, kterou podporovanému poskytl. Povinnosti podpůrce jsou v lehce srozumitelné formě upraveny v příloze č. 2.

(2) Podpůrce je povinen:

(a) Podporovanému **aktivně poskytovat rady a nápomoc** při jednáních vymezených v čl. II smlouvy, zejména vyhledávat a nabízet nápomoc, či motivovat k určitému jednání.

(b) Podporovaného **informovat o správnosti či nesprávnosti rozhodnutí**. K tomuto zajistí podporovanému informace, podklady a sdělení potřebná pro rozhodnutí, které právní jednání je pro něj nejvýhodnější, a tyto mu vhodným způsobem vysvětlí, s přihlédnutím k jeho individuálním schopnostem a způsobu komunikace.

(c) **Informovat podporovaného o možných důsledcích rozhodnutí**, včetně rozhodnutí např. v oblasti správné životosprávy, a právní jednání nedoporučit, pokud s ním nelze rozumně souhlasit a mohlo by mu způsobit újmu.

(d) **Uplatnit neplatnost právního jednání** podporovaného v případě, že bude mít za to, že toto právní jednání není v zájmu podporovaného, a to i navzdory nesouhlasu podporovaného. O uplatnění neplatnosti právního jednání podpůrce bez zbytečného odkladu informuje podporovaného.

(e) V případě **zhoršení zdravotního stavu podporovaného učinit kroky směřující k ochraně jeho života a zdraví**, zejména zajistit lékařské ošetření nebo převoz k ošetření. Podpůrce o zhoršení zdravotního stavu na žádost podporovaného vždy informuje: JMÉNO, ADRESA, KONTAKT.

(f) zaměstnanec pověřený výkonem činnosti podpůrce a asistenti podpůrce vedou o poskytnuté i plánované podpoře záznamy (tzv. Přehled poskytované podpory) v souladu se závaznými interními instrukcemi *organizace* Podporovaný s tím souhlasí. Veškeré další dokumenty, které podpůrce s podporovaným vytvoří (např. přehled smluv, přehled dluhů, rozpočet, plán hospodaření), patří podporovanému.

(3) Podporovaný bere na vědomí, že v případě, že podpůrce bude mít za to, že smlouva o nápomoci nezajišťuje dostatečnou ochranu podporovanému, může podpůrce podat návrh na ustanovení opatrovníka podle § 465 ve spojení s § 469 NOZ, či návrh na omezení ve svéprávnosti.

IV.

Práva a povinnosti podporovaného

(1) Podporovaný prohlašuje, že potřebuje nápomoc při právních jednání ze strany podpůrce, protože mu duševní porucha působí potíže jednat samostatně. Z toho důvodu bude využívat v případě potřeby a po vzájemné domluvě nápomoc ze strany podpůrce, jemuž plně důvěřuje, a to v oblastech vymezených v čl. II smlouvy.

- (2) K tomuto účelu se podporovaný zavazuje poskytovat podpůrci součinnost a předávat mu veškeré významné informace pravdivě a s dostatečným předstihem, a to samostatně nebo i na žádost podpůrce.
- (3) Podporovaný společně s podpůrcem vytvořili pravidla obsahující srozumitelnou formou jeho práva a povinnosti. Pravidla tvoří přílohu č. I smlouvy. Podporovaný prohlašuje, že těmto pravidlům rozumí a zavazuje se k jejich dodržování. Změna těchto pravidel není důvodem pro změnu této smlouvy písemným dodatkem. Tím není dotčena možnost podporovaného ukončit nápomoc podle čl. VII smlouvy.
- (4) Podporovaný rovněž prohlašuje, že byl osobně seznámen a že mu byli podpůrcem i náležitě vysvětleny povinnosti podpůrce, které jsou v lehce srozumitelné formě upraveny v příloze č. 2. Změna těchto pravidel není důvodem pro změnu této smlouvy písemným dodatkem. Tím není dotčena možnost podporovaného ukončit nápomoc podle čl. VII smlouvy.

V.

Způsob podpory

- (1) Podpůrce vykonává nápomoc osobně, a to prostřednictvím profesionálního podpůrce a asistenta podpůrce, kteří tuto činnost vykonávají v rámci pracovněprávního poměru. Podpůrce vykonává nápomoc při osobním jednání s podporovaným. V případě neodkladné záležitosti vykonává podpůrce nápomoc telefonicky nebo jiným vhodným způsobem.
- (2) Podporovaný bere na vědomí a souhlasí s tím, že nápomoci bude vykonávat v souladu s čl. I této smlouvy profesionální podpůrce, ředitelka a v jednotlivých případech asistent podpůrce.
- (3) Pro dosažení účelu nápomoci a plánování podpory se bude podpůrce s podporovaným pravidelně scházet, a to zejména v místě bydliště podporovaného, podpůrce či v kanceláři podpůrce nebo jinde podle vzájemné dohody, a v čase podle vzájemné dohody. Podpůrce zaznamená obsah schůzky v souladu s interními předpisy.

VI.

Kontrola podpůrce

- (1) Profesionální podpůrce a asistenti podpůrce podléhají dohledu a kontrole dle interních předpisů podpůrce.
- (2) Podporovaný si může kdykoli podat na profesionálního podpůrce nebo asistenta podpůrce stížnost, a to i neformálně. Stížnost lze podat a o stížnosti bude rozhodnuto v souladu s interními předpisy podpůrce (Postup podávání stížností).
- (3) V případě, že podpůrce závažně poruší své povinnosti, může ho soud v souladu s § 48 občanského zákoníku, v platném znění, odvolat soud, a to i bez návrhu.

VII.

Zánik smlouvy

- (1) Podporovaný i podpůrce se mohou kdykoli rozhodnout, že v nápomoci již nechtějí pokračovat.
- (2) Pokud v nápomoci nechce pokračovat podporovaný, oznámí to podpůrci buď písemně nebo ústně před svědkem. Podpůrce rozhodnutí podporovaného písemně zanesse do Záznamu poskytované podpory a poskytne neprodleně podporovanému pomoc při podání návrhu na odvolání podpůrce soudem nebo podá návrh na své odvolání soudu sám.
- (3) Pokud v nápomoci nechce pokračovat podpůrce, oznámí to písemně podporovanému a poskytne mu veškerou součinnost k nalezení jiného vhodného podpůrce. Zároveň podpůrce podá soudu návrh na své odvolání.
- (4) Podpůrce navrhne soudu své odvolání i v případě, že současně podá návrh na ustanovení opatrovníka podporovanému podle § 465 ve spojení s § 469 občanského zákoníku, či návrh na omezení podporovaného ve svéprávnosti (viz článek III. odst. 3).
- (5) Podpůrce může být odvolán soudem rovněž i bez návrhu rozhodnutím soudu, pokud závažně porušil své povinnosti.
- (6) Ve všech výše uvedených případech (odvolání podpůrce z vůle podporovaného, z vůle podpůrce nebo z vůle soudu pro závažné porušení povinností podpůrce) nápomoc zaniká a podpůrce ztrácí své postavení až právní mocí rozhodnutí soudu o odvolání podpůrce.

VIII.

Závěrečná ujednání

- (1) Smlouva se uzavírá na dobu neurčitou.
- (2) Smlouva nabývá platnosti dnem podpisu a účinnosti dnem schválení soudem.
- (3) Smlouva je vyhotovena ve třech stejnopisech, z nichž jeden zůstane podporovanému, jeden podpůrci a jeden kontrolorovi.
- (4) Smluvní strany prohlašují, že smlouva vyjadřuje jejich pravou, vážnou a svobodnou vůli, což stvrzují svými vlastnoručními podpisy.

V Hradci Králové dne

.....

.....
Podpůrce

.....

.....
Podporovaný

Příloha č. 2 - Přepis rozhovoru s označením R4

Jaký je tvůj vztah vůči podpůrnému opatření nápomoc při rozhodování?

"No jsem prostě ráda, že ho mám. Ona mi pomáhá." Takže jste v jakém postavení? "No, ta podporovaná a můj podpůrce je (jméno podpůrkyně)."

Jaká vidíš pozitiva u nápomoci při rozhodování?

"No, že jsem se jakoby rozhodla, aby mi pomáhala s financema, že mi pomůže, abych to hnedka nerozfofrovala za blbosti. Spolu hlídáme peníze." Ještě nějaká pozitiva vidíš, ještě s něčím ti pomáhají? "Když mi přijde jakoby zaplacení mobilu, tak si na to nejdřív dělala s podpůrcem a teďka už si to udělám sama přes mobil." Když jsou problémy, tak ti pomůže? "Ano, když mám problémy."

Jaká vidíš negativa u nápomoci při rozhodování?

"Ne." Něco co, se ti třeba nelíbí? "Ne. Prostě jsem se vším spokojená."

Upřednostňujete radu a podporu spíše ze strany rodiny a přátel nebo ze strany profesionální podpůrce? A proč?

"No, když se chci o něčem rozhodnout, tak du bud' za tím podpůrcem." S čím ti pomáhá se rozhodovat? "Bud' třeba když si chci koupit to oblečení, nebo když chci někam jezdit, na výlety a tak." Povídáš si s přáteli, když se chceš o něčem rozhodnout, ptáš se na jejich názor? "No spíš s těma pracovníkama a podpůrcem."

V čem vidíte rozdíl mezi podpůrcem a opatrovníkem?

"Ne, nevidím." Přijde ti to stejný? "Asi jo." Opatrovník s tebou mluvil o všech věcech, o rozhodnutích, která dělal? "Já jsem si všechno dělala sama." Můžeš mi říct, kdo byl předtím tvůj opatrovník? "Opatrovník byl můj táta, neměla jsem problémy, někdy to nešlo."

Co ti umožnila nápomoc při rozhodování?

"Můžu se postarat sama o sebe, sama můžu nakupovat, sami si vařit, sama si prát, jsem sama za sebe." Vzpomeneš si jak dlouho máš podpůrce a takhle funguješ? "Jéžíš, to už je sakra dlouho, to už vůbec nevím. Už mám hodně zkušeností, už nepotřebuju tolik pomoc." Dostali jste se někdo do konfliktu, nerozuměli jste si? "Ne, vždycky jsme se domluvily, souhlasila jsem s tím."

Chtěl/a by jsi něco dodat k problematice nápomoci při rozhodování?

"Já jsem se vším spokojená. Jsem ráda, že ji mám."

Příloha č. 3 - Přepis rozhovoru s označením R6

Jaký je Váš vztah vůči podpůrnému opatření nápomoc při rozhodování?

"Já pracuji ve SKOKu do života jako profesionální podpůrce, je to má pracovní pozice. U lidí, s kterými máme uzavřenou smlouvu o nápomoci, vykonávám nápomoc. To znamená všechny věci, co jsme si ve smlouvě dohodli s lidma, jsou moje zodpovědnost a moje práce. Jsem na straně podpůrce, ale ne jako fyzická osoba, ale jako zaměstnanec pověřený výkonem té smlouvy, kterou jsme uzavřeli. Je to naše ochrana a možnost v budoucnu mít více takových osob."

Jaká vidíte pozitiva u nápomoci při rozhodování?

"U lidí s mentálním postižením vidím to, že nedochází k omezení svéprávnosti ve zbytečně velkém rozsahu, což se typicky děje. Když se svéprávnost omezuje, tak to omezení často neodpovídá reálným schopnostem člověka. Omezí se jeho volební právo, právo uzavírat manželství, registrované partnerství, žádat o občanku a o všechny dávky. Je to takový velký zkrouhnutí práv člověka, a v podstatě zbytečný. Protože jediný co takový člověk potřebuje, jsou lidi kolem sebe, kterým důvěřuje, na který se obrátí, když má problém a udělá to včas. A ty lidi mají nějakou reálnou možnost právní institutem jim pomoci, spravit věci, který se mu třeba nepodařili. Ideálně by jim měla pomoci rodina, přátelé, komunita. Máme tady stále ústavní výchovu a přichází k nám lidi, co nemají kolem sebe žádnou takovou komunitu, rodinu a přátele. Máme lidi, kteří jsou na tom podobně, rodina je nefunkční a my jsme si přáli jim tuhle možnost nabídnout. Takže máme možná věc, která takhle nebyla původně zamýšlena sociální služba jako podpůrce, ale máme několik interních záruk, aby se tyhle dvě věci neslučovali. Tím jsme mohli tento institut nabídnout i lidem, kteří by něj normálně nedošáhli."

"Výhodou je, že zodpovědnost zůstává na tom člověku, nikdo nemůže rozhodovat o jejich životě. Všechny rozhodnutí jsou nakonec na nich. Z pohledu podpůrce nám zákon garantuje dvě nejdůležitější pravomoci. A to je jednak účastnit se právních jednáních se třetími osobami, typicky jednání v bance, pojišťovně, s poskytovatelem a mobilním operátorem apod. Druhá věc je namítat neplatnost právního jednání, právě protože našeho podporovaného poškozují, protože nedohlédl důsledky jak ho ovlivní v jeho běžném životě."

Jaká vidíte negativa u nápomoci při rozhodování?

"Nedostatečná právní úprava, protože narozdíl od opatrovnictví a jistého systému kontroly u něho, je právní úprava nápomoci naprosto kusá, není ze zákona dohled soudu nad výkonem kvality nápomoci. Umím si představit, že může dojít ke zneužití a manipulaci, a bylo by to hůř odhalitelné než u opatrovníků, kde v tuhle dobu také není úplně jednoduchý manipulaci a poškozování svěřeného člověka odhalit. Takže bychom se měli inspirovat právní úpravou v zahraničí a nějaký systém kontroly do zákona vložit. My jsme se tomu snažili vytvořit alternativu tím naším způsobem, kdy podpůrcem je právnická osoba, a do reálného výkonu nápomoci je zapojených několik osob, kde mi se navzájem můžeme kontrolovat. To znamená jak ředitelka, tak profesionální podpůrce i asistenti podpůrce. Což jsou zároveň pracovníci sociální služby, kteří jsou s podporovaným vlastně v dennodenním kontaktu a můžou vyhledávat rizika, tyto všechny osoby se mohou navzájem kontrolovat a je větší pravděpodobnost, že se manipulace nebo zneužití odhalí."

"Další negativum se může objevit v tom, že je to smlouva, to znamená, že je to založené na vůli obou stran. Pokud podporovaný vůli nemá, může se stát, že tato věc ztroskotá a je potřeba opatření v podobě opatrovníka a omezení svéprávnosti typicky na finance."

Vidíte nedostatek i v neupravení vlastností a dovedností podpůrce, které by měl splňovat? *"Na druhou stranu u opatrovníku se to taky neřeší, zákon na ně nemá požadavky. I když v praxi potom na veřejné opatrovníky požadavky jsou, třeba zkouška odborné způsobilosti, vzdělání na tu pozici, které si stanoví obecní úřad apod. Na fyzický osoby žádné požadavky nejsou. Já jsme pro to, tuhle věc neomezovat, nechť to zkoumá soud v každém jednotlivém řízení. Soud má možnost si vyžádat o tom člověku velkou spoustu informací, může se dopátrat jeho vzdělání, schopností, zda sám nemá exekuce, jak zvládá ukočírovat svůj život. Soud může pátrat po vztahu mezi podpůrcem a podporovaným a má k tomu široké možnosti jako v případě, kdo je vůbec schopný dělat opatrovníka. Takže tohle jako nedostatek nevnímám, potom je rozdíl, pokud by se takhle věc nezkoumala v řízení před soudem."*

Upřednostňujete radu a podporu spíše ze strany rodiny a přátel nebo ze strany profesionální podpůrce? A proč?

"Vždy je to případ od případu. Záleží na tom, co je to za věc, jak je citlivá, taky na jejich zvyklostech. My máme lidi, kteří funkční tu rodinu a přátele z 99% nemají. To znamená, že když je problém v těch věcech, na kterých jsme se dohodli, že si budeme pomáhat,

typicky finance, tak se obrátí na nás. Máme zkušenost, že i když mají rodiče, tak mají zkušenost, že ten s jejich financemi nezacházel úplně účelně, tak se obracejí na nás. Samozřejmě ideální případ je, že podpůrce dělá rodina a přátelé, takže se tato hranice úplně smyje. I ten náš model vnímáme jako mezikrok, nebo jako věc pro lidi, kteří přirozenou podporu nemají, teprve si ji třeba vytvoří. Určitě si umím představit, že nebude jeden podpůrce, ale ideálně jeden z podpůrců v rámci týmu."

V čem vidíte rozdíl mezi podpůrcem a opatrovníkem?

"Podpůrce nemá možnost toho člověka zastupovat, ze zákona, z titulu smlouvy o nápomoci. Nemůžu udělat něco za toho člověka, i když mě poprosí, běž tam a vyříd' to, budu na to muset mít speciální plnou moc. Samozřejmě můžu tam jít já s ním, dát mu podporu, vysvětlit mu co se děje, poskytnout informace. Reálně mě nikdo nemůže vyhodit, to můžu jako podpůrce, ale zastoupit ho nemůžu. Při řádným a správným výkonu opatrovnictví, který bude nejenom v souladu s duchem nového Občanského zákoníku, ale s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením by ve velkém množství případů rozdíl být neměl. Protože i ten opatrovník se musí s člověkem o tom bavit, má povinnost vysvětlovat mu svoje kroky, má povinnost dbát na jeho přání, na jeho preference. Nesmí do toho vnášet svoji představu o životě, nebo o tom, co by měl ten člověk dělat. Měl by se snažit, aby odpovídal představám opatrovance. Samozřejmě to bude vždy rozdíl v tom, že podpůrce je poradní hlas, s výjimkou namítání neplatnosti právního jednání."

Co Vám umožnila nápomoc při rozhodování?

"Pro mě osobně je to potvrzení myšlenky, že pro lidi s mentálním postižením je naprosto stěžejní mít kolem sebe lidi, kteří se o ně zajímají, kteří je znají jejich život, který ti lidi věří, na který se obrátí když je problém. V zásadě je potom jedno, zda je to rodina, přátelé, komunita, služba, podpůrce nebo opatrovník. Když kolem sebe tyto lidi mít nebude, tak je ohrožený naprosto stejně, ať už opatrovníka má nebo ne. Potvrdilo mi to, že když se k těm lidem dostanou informace, kterým rozumí, ve srozumitelný formě a opakovaně s ujištěním, že pochopili obsah a vysvětlíme jim důsledky jejich jednání. Tak v naprosté většině případů přijmou rozhodnutí tak, že je neohrožuje, sice ne vždy podle našich představ. My je potom nemusíme chránit omezením svéprávnosti, v podstatě hned, když jim je 18 let. Když dostanou informace, který potřebují, tak jsou schopní se rozhodnout pro sebe správně. Jejich nevýhoda je v tom, že potřebují čas,

potřebují opakovat, potřebují informace ve speciální formě, musíme se ujistit, že to chápou. Jde to, je to možný a naprosto to stačí."

Chtěl/a by jste něco dodat k problematice nápomoci při rozhodování?

"My pracujeme s lidmi s mentálním postižením, a to je skutečně jen výsek všech těch osob, které by smlouvu o nápomoci mohli použít. Myslím si, že pro naši cílovou skupinu osob s lehkým a středním mentálním postižením je to institut dostatečný a použitelný. Vidím posun v povědomí odborné veřejnosti, ale i laické, především u našich uživatelů, jejich rodičů, kamarádů, kdy se na nás obrací čím, dál tím víc lidí s žádostí o radu, jak to udělat, jak to funguje že by si to pro svoje děti a příbuzný přáli. Spolupracujeme i s dalšími organizacemi, o kterých víme chtějí dělat taky. Je to otázka času než se lidi naučí, že není potřeba ty lidi jakoby chránit a jejich práva jim odejmout, ale stačí jim dát podporu, kterou potřebují, ve formě kterou oni potřebují a může to být důstojný a lidský, a přitom funkční."